

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra žurnalistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Únor 1948 v regionální mutaci národně-socialistického tisku
na střední Moravě**

February 1948 in a regional mutation of national-socialist press in
the Central Moravia.

Vypracoval: Lukáš Horák

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Petr Orság

OLOMOUC 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně pod vedením PhDr. Petra Orsága, uvedl všechny použité literární a odborné zdroje a dodržoval zásady vědecké etiky. Celkový počet znaků je 117 144 s poznámkami pod čarou 137 625.

V Olomouci dne 3. května 2010

Lukáš Horák

.....

ABSTRAKT

Únor 1948 v regionální mutaci národně-socialistického tisku na střední Moravě

Tato práce se zabývá národně socialistickým olomouckým regionálním periodikem Volné slovo v období ledna a února 1948. Zkoumá zobrazení této přelomové doby v tomto deníku. Pozoruje vliv ČSNS na toto médium a jeho přístup ke KSČ v době před a během vládní krize. Zaměřuje se na vliv charakteru olomouckého regionu na místní národně socialistický tisk a zdůrazňuje důležitost zemědělství pro tuto oblast. Tematické okruhy Volného slova jsou historicko-srovnávací metodou analyzovány a rozebírány v jednotlivých kapitolách a podkapitolách práce. Díky tomu zjišťujeme informační záběr Volného slova, který zabírá zahraniční i ryze regionální události. Práce také zjistila vliv Svobodného slova na svou regionální mutaci.

ABSTRACT

February 1948 in a regional mutation of national-socialist press in the Central Moravia.

This thesis is interested in a national-socialist periodical Volné slovo in the period of January and February 1948. It examines the image of this breakthrough time in this daily paper. It observes the influence of ČSNS on this information medium and his approach to KSČ before and within government crisis. It focuses on the influence of the region character of Olomouc on the local national-socialist press and emphasizes the importance of agriculture for this region. Thematic composition of Volné slovo is analysed in particular chapters and subchapters of the thesis. Because of that, we find out the information scope of Volné slovo, which includes both outland and purely regional events. The thesis also reveals the influence of Svobodné slovo on its regional mutation.

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu práce panu PhDr. Petrovi Orságovi za jeho cenné rady a pomoc při řešení problémů týkajících se mé práce.

Obsah:

Úvod	5
1. Historické souvislosti	9
1.1. Události před únorem 1948	9
1.2. Události února 1948	12
2. Volné slovo	15
3. Volné slovo a zahraniční témata	17
Zastoupení jednotlivých zemí ve Volném slově	17
3.1. Země východního bloku ve Volném slově	18
3.1.1. Rumunsko	18
3.1.2. Bulharsko	19
3.2. USA pohledem Volného slova	20
3.2.1. Vojenský pobyt USA v Evropě	22
3.2.2. Hospodářský vliv USA v Evropě	24
3.3. SSSR pohledem Volného slova	26
3.4. Blízký východ	28
3.5. Atentát na Mahatma Gandhiho	30
3.6. Německo	32
3.7. Společnost národů	34
4. Volné slovo a témata týkající se celostátně Československa	36
4.1. Hospodářská témata	37
4.1.1. Zemědělství	38
4.1.2. Průmysl	44
4.1.3. Textilní aféra	46
4.1.4. Doprava	48
4.2. Politická témata	50
4.2.1. Nová ústava	50
4.2.2. Volby do parlamentu	51
4.2.3. Zahraniční politika ČSR a poměry v pohraničí	53
4.2.3.1. Jan Masaryk	55
4.2.4. KSČ ve Volném slově	56
4.3. Sbor národní bezpečnosti	57
4.3.1. SNB a její role ve vládní krizi	59
4.4. Krčmaňská aféra – krabičkový atentát	60
4.5. Vládní krize	62
5. Olomoucko	65
5.1. Město Olomouc	65
5.2. Přerovsko	67
5.3. Prostějovsko	70
5.4. Kroměřížsko	71
5.5. Severní Morava	73
6. Volné slovo a v porovnání se Svobodným slovem	75
7. Závěr:	77

Úvod

Počátek roku 1948 byl důležitým mezníkem ve vývoji samostatné Československé republiky. V posledních dnech měsíce února došlo k zásadní přeměně politického systému, který nastolili politici v čele s prezidentem Edvardem Benešem po 2.světové válce. Třetí republika (Československo mezi lety 1945 až 1948) stála na odlišných základech oproti První republice. Moc ve státě držela tzv. Národní fronta složená ze všech povolených stran.

Díky dvěma komunistickým stranám existujícím v ČSR¹, se v Národní frontě do početní převahy dostali komunisté. Což napomohlo ke změně politického systému v roce 1948. Po „Vítězném únoru“ přetvořila Komunistická strana Československa (KSČ) dosavadní politický systém ČSR v ryze totalitní vládu jedné strany po vzoru Stalinova SSSR. V následujících volbách se objevily jednotné kandidátky, opoziční strany byly utlačeny a jejich vůdcové buď zadrženi ve věznicích nebo donuceni k emigraci. Spolupráce se Sovětským svazem, která se prohlubovala po celou dobu Třetí republiky (již v letech 1945-1947 se měnila v diktát z Moskvy - viz Marshallův plán), se po únorových dnech změnila v totální závislost trvající dalších čtyřicet jedna let.

Jako cíl své práce jsem určil zachycení obrazu zlomové doby skrze národně socialistické regionální periodikum. Snažím se zjistit, jak se k této době stavěla k politickému a celospolečenskému dění Československá strana národně socialistická (ČSNS) ve svém regionálním tisku. Předpokládám, že jej využívala v politické agitaci a propagaci vlastního programu.

Dále má práce zkoumá, jaká témata se ve Volném slově objevovala nejvíce (důraz na regionální, celostátní nebo zahraniční témata) a jak se v jejich zpracování promítlo národně socialistické smyšlení periodika. Výchozím bodem je regionální charakter deníku, což mě vede k předpokladu

¹ KSČ a KSS

tématického zaměření na místní události a v menší míře na celostátní či zahraniční dění.

V práci bych se také rád zaměřil na přístup Volného slova ke KSČ, tedy jestli nahlíželo na komunisty jako na politického rivala, potenciálního uzurpátora moci, či nereagovalo na jejich styl politiky.

Dalším zkoumaným atributem jsem určil zemědělský ráz Olomoucka a jeho reflexi v národně socialistickém regionálním deníku. Haná je tradiční zemědělskou oblastí celé Moravy, proto mne zajímá jak Volné slovo pracovalo se zemědělskou otázkou a jakou váhu na ní kladlo. Po suchu z léta 1947 a před nadcházejícími volbami předpokládám zvýšený zájem o místní rolnictvo.

Těchto cílů se snažím dosáhnout pomocí rozdělení jednotlivých textů do mnou stanovených kategorií, ty vymezují podle četnosti výskytů jednotlivých témat v periodiku, ta dále dělím dle dílčích událostí do podkategorií (zahraničí –USA, SSSR, Německo apod., Československo – zemědělství, průmysl, politika apod., Olomoucko – Prostějovsko, Přerovsko apod.). Kategorie jednotlivě analyzuji a porovnávám s odbornou literaturou. Dostupná literatura se zabývá jen obdobím vládní krize², kterou rozebírá den po dni, nebo celým obdobím Třetí republiky - 1945-1948³. Tato literatura nahlíží k období 1945-1948 komplexním pohledem ve vývoji ČSR, a proto se hlavně zaměřuje na dění v Praze, které následně ovlivnilo i zbytek republiky. Literatura vztahující se k ČSNS je povětšinou psaná samotnými členy strany⁴, což ovlivňuje její objektivitu. Odborné texty týkající se Olomoucka, tedy hlavně jeho částí (Přerovsko, Prostějovsko...) ⁵ za rok 1948

² Novák, J.- Vančura, J.: *Vítězství? Pracujícího lidu?*, Práce, Praha 1990.

³ Veber, V.: *Osudové únorové dny 1948*, Lidové noviny, Praha 2008

Kaplan, K.- Špiritová, A.: *ČSR a SSSR 1945-1948*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno 1996.

Kaplan, K.: *Československo v poválečné době*, Karolinum, Praha 2004.

Tato literatura má časově široký záběr, který se věnuje celé Třetí republice a jejich vztahům s ostatními státy.

Příčiny únorového puče bere komplexně již od osvobození Rudou armádou.

⁴ Zenkl, P.: *Mozaika vzpomínek*, Centrum pro československá exilová studia UP, Olomouc 1998.

⁵ Vožda, G.: *Okres Přerov, Profil*, Opava 1988.

vycházely v době před listopadem 1989, proto je zde jasné ideové ovlivnění KSČ.

Ve své práci se zabírám obdobím od 1. ledna do 25. února 1948. Tento časový úsek jsem si vybral, protože chci zachytit Volné slovo ještě před únorovou vládní krizí, tedy v době relativního klidu (leden 1948) a poté ve zlomových únorových dnech. Chtěl bych se zaměřit na konec demokratické republiky a na události, jenž k němu vedly a jejich zachycení přes regionální noviny.

Pramenem pro mé zkoumání se stalo Volné slovo, protože mě zajímalo zachycení přelomové doby roku 1948 v periferní části dění⁶. Problematiku počátku tohoto roku budu zkoumat skrze politický, regionální tisk druhé největší strany v Československu ČSNS, hlavního konkurenta komunistů v nadcházejících volbách. Postavení národních socialistů i ostatních nekomunistických stran se počátkem roku zhoršovalo, komunisté dosazovali do ústředí svých konkurentů tajné agenty, snažili se své protivníky zneškodnit ze vnitř. Proto je zajímavé pozorovat vývoj tohoto tisku v době největšího tlaku na národní socialisty. Navíc již v předešlém roce docházelo k diskreditaci největší nekomunistické strany v Československu ČSNS různými aférami. Olomoucka se týkala tzv. Krčmáňská aféra, při které došlo k nezdařeným bombovým atentátům na národně-socialistické ministry Petra Zenkla⁷ a Prokopa Drtinu⁸ a na nestranného ministra zahraničí Jana Masaryka⁹.

⁶ Olomoucko se v únoru 1948 nenacházelo ve středu dění.

⁷ Petr Zenkl (1884-1975)- v letech 1937-1939 a 1945-1946 primátorem hl. města Prahy, 1945-1948 poslanec Národního shromáždění, předseda Československé strany národně socialistické. 1946-1948 náměstek předsedy vlády – 20. února 1948 podal demisi, po Únoru emigroval do USA.

⁸ Prokop Drtina (1900-1980)- 1936-38 osobní tajemník prezidenta Edvarda Beneše, po roce 1945 ve vedení ČSNS a poslancem Národního shromáždění, od listopadu 1945 do února 1948 ministr spravedlnosti. 20.2. 1948 podal demisi, po převratu spáchal neúspěšně sebevraždu, byl odsouzen a vězněn do roku 1960. Podpořil Chartu 77.

⁹ Jan Masaryk (1886-1948) – syn prezidenta Tomáše Garriguea Masaryka, československý vyslanec ve Velké Británii, 1940-45 – exilový ministr zahraničí, 1944-45 – exilový ministr národní obrany, od dubna 1945 až do 10. března ministr zahraničí. Po Únoru 1948 zůstal

Ke konci zkoumané doby dochází i k zatýkání představitelů ČSNS. Titul Volné slovo jsem si vybral záměrně, jedná se o nekomunistický deník, který nahlíží na dění na Olomoucku ve zkoumané době národně socialistickým pohledem. Navíc v době ovlivněné hospodářskou krizí způsobenou 2. světovou válkou se stala zemědělská oblast Hané velmi důležitou pro chod Moravy.

Práce by měla zachytit obraz dané doby pomocí národně socialistického tisku na Olomoucku. Tedy na konkrétním území a pomocí konkrétního pohledu na danou dobu vyobrazit celospolečenské změny v Československu, jenž měly dalekosáhlé následky pro vývoj této země.

v nové Gottwaldově vládě. 10. března byl za nejasných okolností zavražděn ve svém bytě v Černínském paláci.

1. Historické souvislosti

1.1. Události před únorem 1948

Po roce 1945 došlo v Československu k celkové přestavbě demokratického politického systému První republiky, kterou prosazoval i sám prezident Edvard Beneš. „Neúčinnost“ československé politiky v době mezi léty 1938 a 1939 přesvědčila společnost o nutných změnách. Nálada mezi lidmi se změnila, stále věřili v odkaz Masarykovy republiky, ale zároveň se poválečné smýšlení posunulo doleva, směrem k socialismu. První velká proměna nastala již za války, a to ve směřování naší zahraniční politiky. Od roku 1943 se Československo spíše zaměřuje na Sovětský svaz¹⁰.

Od roku 1945 až do roku 1946 vládla košická vláda s premiérem Zdeňkem Fierlingem¹¹. V této vládě byly zastoupeny všechny povolené politické strany – ČSSD, KSČ¹², KSS¹³, ČSNS, DS a lidovci¹⁴. Vznikla tzv. Národní fronta, ve které byly zastoupeny tyto strany, což absolutně nenavazuje na demokratický systém 1. republiky. Velký vliv získalo odborové hnutí ROH v jehož čele stál komunista Antonín Zapotocký.¹⁵

V roce 1946 proběhly první demokratické poválečné volby. V nich triumfovali komunisté s 31 % hlasů¹⁶. Toto vítězství do jisté míry zajistil VIII. sjezd KSČ¹⁷, na kterém komunisté slíbili plnou podporu řemeslníkům,

¹⁰ Zeman 2010, s.313.

¹¹ Zdeněk Fierlinger – předválečný československý diplomat, statkář a předseda Sociální demokracie. Úzce spolupracoval s Klementem Gottwaldem. V roce 1947 byl odvolán z funkce předsedy ČSSD, ale záhy po „Únoru“ byl navrácen. Fierlinger a lidé z jeho okolí dovedli sociální demokracii k sloučení s KSČ.

¹² Komunistická křesla ve vládě byla – ministerstvo vnitra, školství, zemědělství a informací

¹³ V Československu existovaly dvě komunistické strany KS- česká a KS- slovenská, což významně posílilo moc komunistů – ve vládě měli místo dvou křesel čtyři.

¹⁴ Veber 2008, s. 30.

¹⁵ Tamtéž, s. 33.

¹⁶ Tamtéž, s. 51.

¹⁷ VIII. sjezd KSČ se uskutečnil v březnu 1946.

drobným podnikatelům a živnostníkům. Velký vliv měl i slib, že se nedotknou vlastnictví půdy československých zemědělců¹⁸.

Děni v roce 1947 ovlivnilo předložení Marshallova plánu evropským zemím poškozeným válkou¹⁹. 12. července 1947 se uskutečnila v Paříži schůzka vlád, které o plán měly zájem – mezi nimi i československá delegace²⁰. Již v červnu byl tento plán odmítnut sovětským ministrem zahraničí²¹. Československo zůstalo jediným státem „Východního bloku“, který se měl konference účastnit. 9. července 1948 odletěla do Moskvy vládní delegace, tu přijali Stalin, Molotov a Bodrov. Čechoslovákům bylo dáno najevo, že by jejich účast v Paříži nebyla vhodná²². Toto se ihned telegrafovalo do Prahy. Situace hrozila vnitrostátní krizí, protože lidé doufali v pomoc USA, zvláště po velkém suchu a následné neúrodě z roku 1947²³. Tento problém částečně vyřešil Stalin dodávkou sovětského obilí.

„Spor“ ohledně Marshallova plánu dokázal slabost nekomunistických stran, které se ani nesnažily prosadit na vládě původní usnesení o účasti na konferenci o hospodářské pomoci²⁴.

Hospodářské poměry v poválečném Československu se značně zhoršily po neúrodném roce 1947. To vše si uvědomovala i samotná KSČ. V květnu 1948 mělo dojít k novým volbám, vyhráli by je komunisté? Strana měla milion členů a statisíce sympatizantů²⁵. Na druhou stranu nemohl Gottwald počítat s 51%, které by mu ulehčily úplné převzetí moci. Tlak sílil i ze strany Moskvy, Československo zůstávalo poslední zemí „Východního bloku“ ve které neproběhl komunistický převrat.

¹⁸ Novák – Vančura 1990, s. 13-15.

¹⁹ Marshallův plán – ekonomická pomoc evropským zemím, měl řešit dva základní problémy americké politiky, prvním bylo odvrátit hrozící ekonomickou krizi (americké výrobky neměly odbytiště, ta mohla vzniknout v Evropě). Druhým cílem byla ekonomická podpora států, které byly v sovětské (levicové) sféře vlivu, čímž by se od ní odpoutaly.

²⁰ Vogt a kol. 1995, s. 697.

²¹ SSSR odmítl Marshallův plán s odůvodněním vměšování se USA do vnitřní (hospodářské) politiky SSSR.

²² Kosatík 2009, s.279.

²³ Novák - Vančura 1990, s. 23.

²⁴ Veber 2008, s. 104.

²⁵ Novák – Vančura 1990, s. 16

Komunisté začali s „utlačováním“ nekomunistických ministrů a poslanců, v čemž jim nejvíce pomáhala policie²⁶ – složka ministerstva vnitra vedeného komunistou Václavem Noskem. StB nasazovala své agenty provokatéry (vtyčky) do nekomunistických stran, kde záměrně vyvolávali nepokoje a snažili se danou stranu rozvrátit. Již 15. září 1947²⁷ schválilo předsednictvo KSČ Gottwaldův návrh na založení tajného oddělení ve straně za účelem rozvrácení Československé strany národně socialistické.²⁸ V té době existovala při evidenčním oddělení Ústředního výboru KSČ tzv. Švábová agentura²⁹, která vysílala do nekomunistických stran tajné agenty³⁰.

Všechny poznatky, nasbírané těmito lidmi o vedoucích politicích tzv. reakčních stran, byly použity již v Únoru proti nekomunistům. Zatykače na tyto lídry připravila policie již před převratem.

V rámci diskreditace největší nekomunistické strany v Československu ČSNS došlo ke dvou aférám již v roce 1947. Pro Olomoucko důležitou se stala tzv. Krčmářská aféra, při které došlo k nezdařeným bombovým atentátům na národně-socialistické ministry Petra Zenkla a Prokopa Drtinu. Třetí balíček s výbušninou byl adresován ministru zahraničí Janu Masarykovi.

Druhá nese název Mostecká špionážní aféra. Na Mostecko vyslalo StB agenta provokatéra Horčiče, který se snažil vnutit místním funkcionářům ČSNS zbraně. Premiér Gottwald ještě týden před „Vítězným únorem“ musel veřejně proklamovat nevinu ČSNS v této aféře.

²⁶ Oficiální název policejního sboru byl v roce 1947-1948 Sbor národní bezpečnosti.

²⁷ Pejskar 1992, s.20-22.

²⁸ Toto tajné oddělení vedl Ota Hromádka a jeho členy byli František Koktan, Jan Matl, Josef Černý, Božena Patková, Karel Jíše a jiní. Tito lidé pracovali veřejně, čímž se přímo snažili ovlivnit ČSNS. (Pejskar 1992)

²⁹ Pejskar 1992: 22

³⁰ Označení těchto tajných agentů v ČSNS bylo B-5, B-10, B-16 atd.

1.2. Události února 1948

Události vedoucí ke komunistickému převratu započaly 12. února 1948 odvoláním osmi nekomunistických velitelů Sboru národní bezpečnosti (SNB) v Praze. Personální změny přišly na rozkaz velitele SNB Dybala a samotného ministra vnitra Václava Noska.³¹ Tento postup zapříčinil vládní krizi z února 1948, která následně vyústila v komunistický převrat. 13. února na schůzi vlády prosadili ministři Československé strany národně socialistické projednání poměrů v SNB. Ministr spravedlnosti Prokop Drtina (ČSNS) navrhoval zastavení personálních změn v SNB do 24. února 1948 a zrušení rozkazu o odvolání osmi velitelů³². Tento návrh byl i přes protesty komunistických ministrů schválen.

V následujících dnech došlo k vládní krizi. Ministr vnitra Václav Nosek se nezúčastňuje zasedání vlády a premiér Klement Gottwald odmítá jednat o poměrech v SNB bez Noska a svolává mimořádné zasedání vlády na 20. února 1948. V této době začíná politické jednání mezi nekomunistickými ministry a prezidentem republiky Edvardem Benešem, který slibuje svou podporu demokracii³³. Zároveň na popud ÚV KSČ a KSS jsou rozdávány zbraně dělníkům v továrnách.

Na tuto vzniklou situaci reagují dvě „supervelmoci“ vzniklé po 2. světové válce USA a SSSR. Americký velvyslanec Steinhard se vrátil ze Spojených států do Prahy, ačkoliv se v tisku vyjadřoval k vládní krizi zdrženlivě, byl jeho návrat komunisty a Sověty považován jako signál ke kontrarevoluci. Ve stejné době přijíždí do ČSR i sovětský diplomat Zorin³⁴ pod záminkou kontroly dovozu sovětského obilí.

20. února se na zasedání vlády opět neobjevuje ministr Nosek a následně ministři za ČSNS, lidovou stranu a slovenskou Demokratickou stranu

³¹ Václav Nosek (1892-1955)- od roku 1945 funkcionář ÚV KSČ, 1945-53 ministr vnitra.

³² Veber 2008, s.217.

³³ Zeman 2009, s.372.

³⁴ Veber 2008, s.276.

podávají demisi. Česká strana sociálně demokratická odmítá odejít z ministerských postů, podobně jako ministr zahraničí Jan Masaryk³⁵.

V následujících pěti dnech probíhají celostátní stávky a hromadné demonstrace organizovány KSČ a Revolučním odborovým hnutím (ROH) vedeným Antonínem Zápotockým (KSČ). Ještě 23. února slibuje prezident Beneš zástupcům stran, jejichž ministři podali demisi podporu³⁶. V těchto chvílích už dochází k zatýkání členů nekomunistických stran. Ozbrojení příslušníci SNB obsazují ústředí ČSNS. Důvodem prohledání ústředí této strany byla podle velitele SNB Dybala sabotáž ve Vítkovických železárnách³⁷.

Za další omezení fungování dosavadní demokracie lze považovat akční výbory³⁸, jejich vytváření podporoval Gottwald již od 21. února³⁹. Účinnou „zbraní“ KSČ se staly i milice⁴⁰ a komunistický tisk, který informoval o údajném vyzbrojování členů ČSNS. Naopak docházelo k omezování „reakčního“ tisku, které Novák popisuje následovně: „... pracující v papírnách odmítli dodávat tiskárnám papír, pracující v elektrárnách jim přestali dodávat proud, pracující v dopravě zarazili přepravu novin po železnici, a co se přesto podařilo vytisknout a expedovat, zabavili pracující Bezpečnosti.“

Nekomunistické strany plně spoléhaly na prezidenta Beneše, protože pokud by jejich demisi nepřijal, znamenalo by to vítězství nad komunisty. Tuto hypotézu, ale prezident nesdílel, protože věděl, že je KSČ nejsilnější stranou

³⁵ Kosatík 2009, s.306.

³⁶ Zeman 2009, s.372.

³⁷ Veber 2008, s. 297.

³⁸ Akční výbory – nově vzniklé orgány, zcela ovládané KSČ. Akční výbory odstavily od moci všechny demokratické instituce od Národních výborů až po výbory ve fotbalových klubech. Pravomoc měly velkou – mohly tzv. vyakčnit člověka, který se veřejně postavil proti KSČ, ten následně přišel o práci apod. Jejich rozhodnutí následně posvětil zákon 213 z roku 1948.

³⁹ Novák 1990: 38

⁴⁰ Lidové milice byly ozbrojené složky jednotlivých průmyslových závodů, většinou složené z komunistů, které měly zabraňovat údajným sabotérským pokusům. V únoru jim rozdávali příslušníci SNB zbraně ze zbrojovek, čímž se milice staly rozšířenou podporou bezpečnosti.

v Československu a zároveň znal její podporu ze Sovětského svazu⁴¹. Beneš se snažil za každou cenu udržet koalici Národní fronty až do řádných voleb v květnu 1948. 23. února a policejní razije v sekretariátech stran jejichž ministři podali demisi, ustanovil prezidenta posledním vyjednávačem se stále mocnější KSČ.⁴² O den později při jednání se zástupci slovenské Demokratické strany poprvé Beneš naznačil možnost přijetí demise.

Celá krize vyústila 25. února. Veřejnost i tisk očekávali projev prezidenta republiky. Beneš jednal s delegací ÚV KSČ. Nakonec přijal demise ministrů i návrh premiéra Gottwalda na doplnění vlády a jmenoval nové ministry, čímž ukončil vládní krizi a na dalších čtyřicet jedna let demokracii v Československu. Tento den byl také posledním dnem nekomunistického tisku, od 25.2.1948 regionální mutace jako Volné slovo přestaly být vydávány.

⁴¹ Zorin dokonce přislíbil Gottwaldovi vojenskou pomoc při převzetí moci, ten to však odmítl.

⁴² Kaplan 1993, s. 32.

2. Volné slovo

Mým pramenem je regionální deník České strany národně socialistické Volné slovo z roku 1948. Poválečné Volné slovo vycházelo již od roku 1945 do 25. února 1948, kdy byla jeho distribuce zastavena. Toto periodikum bylo levicové a nekomunistické. Zároveň upozorňovalo na snahu KSČ ovládnout moc v ČSR. V období roku 1948, přesněji řečeno od 1. ledna do 25. února se zde objevovalo několik nosných témat, která ovlivnila následné dění v Československu, ale i v Evropě a ve světě.

Volné slovo mělo poměrně dost zpráv se zahraniční tematikou, hlavně evropskou, ale setkáme se zde i se zprávami z Palestiny nebo z Indie. Z evropského dění se přinášelo zprávy o pádu monarchie v Rumunsku, změnách ve Francii, Marshallově plánu a vzniku „východního bloku“. Tento výčet jen dokresluje záběr Volného slova. Jedním z opakujících se zahraničních témat byly první poválečné olympijské hry.

Z událostí týkajících se Československa Volné slovo nejvíce zmiňovalo tzv. Textilní aféru a dozvuky Krčmaňské aféry. Nejdůležitějším tématem, kterým se olomoucký deník zabýval, byla snaha komunistů ovládnout policii, což následně vedlo až k demisi nekomunistických ministrů z Gottwaldovy vlády. Toto téma se opakovalo hlavně v únorových vydáních, a to především protože Volné slovo bylo národně socialistické, tudíž noviny jedné ze stran jejíž členové ve vládě podali demisi. Dokonce první požadavek na vysvětlení dění v Bezpečnosti podal na ministra Václava Noska (KSČ) Petr Zenkl (ČSNS). Podobně ale v menší míře zde upozorňovalo na ovládnutí zdravotnictví a rozhlasu KSČ a poté na tlak na venkov⁴³.

Únorová vydání se již zabývala vládní krizí, postojem komunistů a ostatních stran a očekávala reakci prezidenta Beneše. Tato událost vyvrcholila 25. února posledním vydáním novin, kde ČSNS popírala protistátní činnost. Po „únorovém převratu“ došlo k zákazu Volného slova.

⁴³ K tématu zdravotnictví se věnuje jeden článek. Rozhlas a vesnice jsou rozvedeny níže.

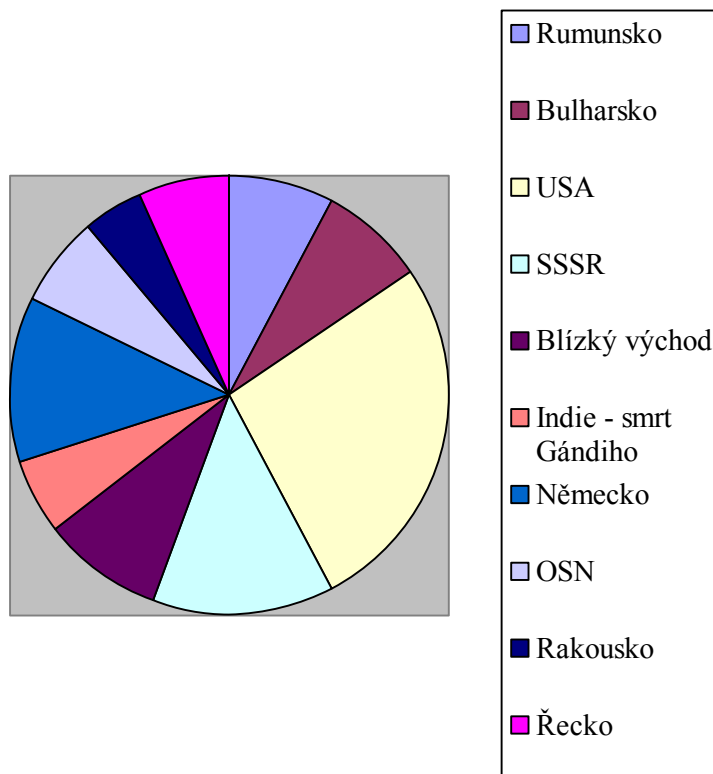
Odkazy přímo na Olomouc nebo Olomoucko řadili vždy v zadní části výtisku. Poměrně velké množství článků obsahovalo zahraniční události, a proto byl zde menší prostor pro informace z Olomoucka. Zvláštní místo měly regionální zprávy týkající se sportu.

Hospodářské události se většinou vztahovaly již k výše zmíněné „textilní“ aféře, ale v periodiku nalezneme i několik článků týkajících se přímo Olomoucka a jeho podniků jako byla Zora. Opakovaným tématem byl i nátlak KSČ na vesnici a hlavně na její zemědělce.

Volné slovo se zaměřovalo i na kulturní oblast, a to nejen na Olomoucku nebo v Československu, ale přinášelo informace z celého světa, hlavně z filmu. Sportovní zprávy se staly nedílnou součástí každého vydání periodika, setkáváme se zde téměř výhradně z regionálním sportem, až na informace ze zimních olympijských her.

3. Volné slovo a zahraniční témata

Jak je již výše zmíněno regionální mutace Volné slovo se nezaměřovala jen na Olomoucký kraj, ale čtenáři měli možnost dočíst se i zprávy ze světa. Tento druh informací přinášelo většinou na titulní straně a na straně dva až tři. V průběhu roku 1948 pozorujeme mírný úbytek článků⁴⁴ týkajících se zahraničí, tedy v době vznikající a vrcholící vládní krize v Československu.⁴⁵

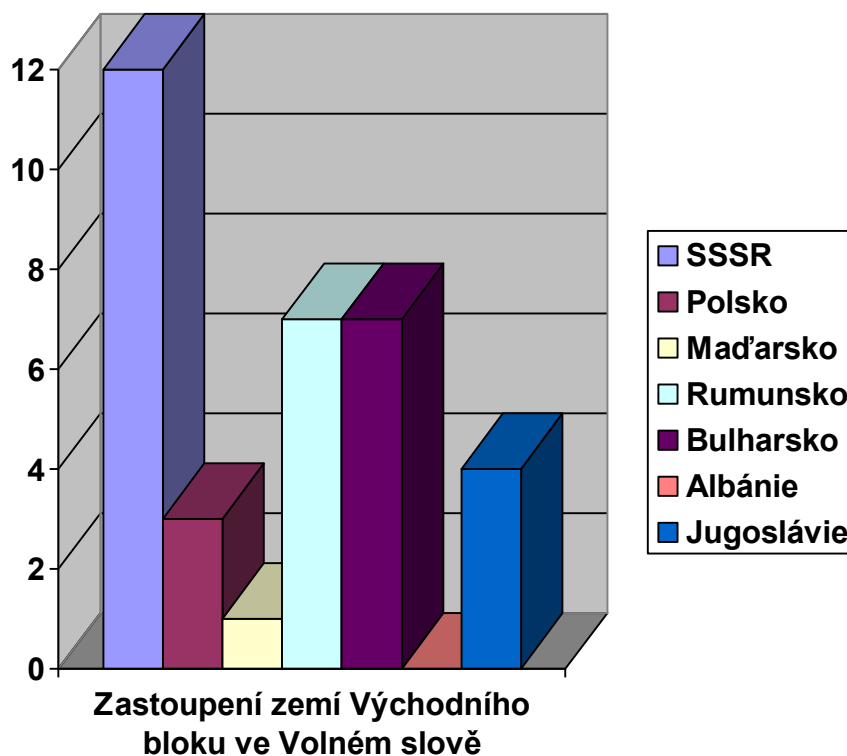

Zastoupení jednotlivých zemí ve Volném slově

⁴⁴ Na začátku roku zveřejňovalo Volné slovo až devět článků se zahraniční tematikou v jednom čísle, v době vrcholící vládní krize (18. února) zveřejňovalo v průměru tři články ze zahraničí v jednom čísle.

⁴⁵ 13.2-25.2.1948

3.1. Země východního bloku ve Volném slově

3.1.1. Rumunsko

Začátek roku ve Volném slově ovládly zahraniční zprávy, a to hlavně novinky z Rumunska⁴⁶. Zde abdikoval král Michal a následně oficiálně emigroval do Švýcarska. Rumunské dění bylo pozorováno a zpracovááno v průběhu času, tedy od abdikace⁴⁷ krále, přes vyhlášení lidové republiky a řešení nového postavení Michala k Rumunsku. Této tématice se věnovalo celkově sedm článků⁴⁸. Redaktoři Volného slova ve svých textech popisovali

⁴⁶ Král Michal zůstane rumunským občanem. *Volné slovo*. 1.1.1948, 1, s. 2.

Bývalý král Michal jede do Švýcarska. *Volné slovo*. 6.1.1948, 4, s. 1.

Pozadí abdikace rumunského krále Michala. *Volné slovo*. 9.1.1948, 7, s. 2.

⁴⁷ Král Michal abdikoval 31. prosince 1947

⁴⁸ Viz Graf - Zastoupení zemí Východního bloku ve Volném slově

napjaté vztahy mezi rumunským králem a premiérem Dr. Petrem Grozou⁴⁹, toho kritizovali za nesouhlas s rumunskou obdobou československé Národní fronty⁵⁰, tedy podílem všech demokratických stran na vládě. Grozovi se povedlo již v roce 1945 za výrazné pomoci SSSR dostat k moci jen komunistickou stranu.

Rumunsko mělo specifické postavení v oblasti, na rozdíl od Bulharska mělo tradičně špatné vztahy se Sovětským Ruskem, to zde nemělo (tedy rumunští komunisté, zde neměli silné postavení), proto do vnitřní politiky zasáhla přímo Moskva. SSSR si svou nadřazenost v Rumunsku vojensky udržoval až do roku 1958⁵¹.

Poměrně velké zastoupení rumunských témat (7) ve *Volném slově* ukazuje na dvě věci – za prvé docházelo ke změně režimu, což zvyšovalo atraktivitu této země pro tisk. Za druhé nastoupili k moci komunisté, což zatraktivnilo Rumunsko pro národně socialistické periodikum, protože ČSNS se nacházela v ČSR na místě hlavního politického rivala komunistů a ve svých textech v rámci *Volného slova* opakovaně varovala před komunisty a jejich snahou absolutně ovládnout moc v republice (viz níže).

3.1.2. Bulharsko

Stejná pozornost byla dána i problematice Bulharska⁵², kde taktéž došlo ke změně politického systému. Monarchie byla zrušena už v roce 1946 a z království se stala lidová republika vedená komunisty v čele s Georgi Dimitrovem. Bulhaři, ačkoliv poražený národ, měli tradičně dobré vztahy s SSSR, a dokonce ani jako německý satelit nevyhlásili Sovětům válku.⁵³

⁴⁹ Dr. Groza byl předseda komunistické vlády. Do úřadu nastoupil v roce 1945 na nátlak Moskvy.

⁵⁰ Veselý 2007, s. 365.

⁵¹ Tamtéž

⁵² Dimitrov varuje bulharské socialisty. *Volné slovo*. 15.1.1948, 12, s. 3.

Dimitrov počátkem února do Prahy. *Volné slovo*. 17.1.1948, 14, s. 1.

Fuse bulharské sociální demokracie. *Volné slovo*. 27.1.1948, 22, s. 1.

⁵³ Válku vyhlásil Bulharsku Sovětský svaz v září 1944.

Přechod ke komunismu zde nastal plynuleji než v Rumunsku, již ve volbách 1945 vyhrála Vlastenecká fronta s 88% hlasů⁵⁴.

Volba těchto dvou států Východního bloku nám naznačuje možnost směřování vnitřní i zahraniční politiky ČSR⁵⁵. Jak již zmiňuji u Rumunska i v Bulharsku došlo ke změně demokratického režimu na komunistický, obě země měly odlišný vývoj k nástupu komunistů k moci, ale zároveň to poukazovalo na „osamocenost“ ČSR v sovětské sféře vlivu.⁵⁶ Do roku 1948 měla republika spojenecké smlouvy se všemi státy východního bloku až na bývalé fašistické země – Bulharsko a Rumunsko. Tento nedostatek v mezinárodní politice východního bloku se měl vyřešit hned počátkem roku⁵⁷. 6. února 1948 podepsal SSSR spojeneckou dohodu s Rumunskem přímo v Moskvě.

Čtenář zde dostává i informace v celosvětové úrovni – rozkol v Antihitlerovském táboře – tedy hlavně mezi USA a SSSR, což se projevovalo v tomto časovém rozmezí hlavně ve změně politických režimů v Rumunsku a Bulharsku.

3.2. USA pohledem Volného slova

Poválečnou supervelmoc USA zachycují národně socialistické noviny ve více rovinách. U Spojených států to bylo jejich vnitřní dění, tedy hlavně blížící se volby prezidenta. Volné slovo představovalo kandidáta Henryho Wallece, který se ucházel o post prezidenta USA, jako třetí kandidát. Národně socialistický deník v tomto činu vidělo poškození volebních šancí

⁵⁴ Veselý 2007, s. 364.

⁵⁵ Příklady Rumunska a Bulharska dokazují snahu komunistů o získání moci v daných zemích – tedy hrozbu diktátu KSČ a zároveň obě země jsou úzce spjaty s SSSR, jakožto největším čs. partnerem. SSSR uzavřel s Bulharskem i Rumunskem obchodní smlouvy, tedy dalo se očekávat, že jej bude následovat i ČSR. Proto se náš tisk také zajímal o dění v těchto zemích.

⁵⁶ Československo zůstávalo poslední zemí v sovětské sféře vlivu, kde komunisté neměli neomezenou moc.

⁵⁷ Podpisy smluv mezi Bulharskem a Rumunskem a dále obě země s ČSR a Polskem.

Demokratické strany. Což posilňovalo postavení dosavadního prezidenta Harryho Spencra Trumana, který v předběžných průzkumech těsně vedl⁵⁸.

Další události týkající se zaoceánské velmocí souvisely z vyhoštěním dvou komunistických novinářů Nikolase Kyriazidise a Siptaye Hasana. Tuto situaci musel řešit až tajemník SN Trygve Liem. Vyhoštění bylo zrušeno po vyjasnění jejich oficiální novinářské akreditace u SN⁵⁹.

Čtenář z Olomoucka se dočetl i o sněhové kalamitě, která zasáhla New York. Zpráva popisovala ochromení velkoměsta a nesnáze místních obyvatel⁶⁰. Článek zakončila slova „reakcionářské“⁶¹ síly, které z celé kalamity obviňovaly SSSR. Toto téma *Volné slovo* pozorovalo i dále a zveřejňovalo statistiky o „americké“ zimě⁶². Počasí v New Yorku se dostalo do hledáčku *Volného slova* celkem třikrát, vždy se zde kladl důraz na určitou „rozmazlenost“ jeho obyvatelstva a technické nezvládnutí situace.

Zprávy o zahraniční činnosti USA mimo Evropu se týkaly hlavně Číny, kde byl Američany podporován Kuo-Mitang vedeny Čankajšenkem. Zde vidíme jeden příklad typické Trumanovy politiky boje proti komunismu, protože Čankajšenk válčil s Mao - Ce – tungem vůdcem čínských komunistů.⁶³

Další oblastí kde měly Spojené státy své zájmy byla Střední Amerika, přesněji řečeno Panama. Zde se stále nacházely vojenské základny USA, s čímž nesouhlasila místní vláda a parlament⁶⁴.

⁵⁸ Wallacova kandidatura má raz demonstrativní. *Volné slovo*. 3.1.1948, 2, s. 8.

⁵⁹ Vyhoštění dvou novinářů z USA zrušeno. *Volné slovo*. 3.1.1948, 2, s. 3.

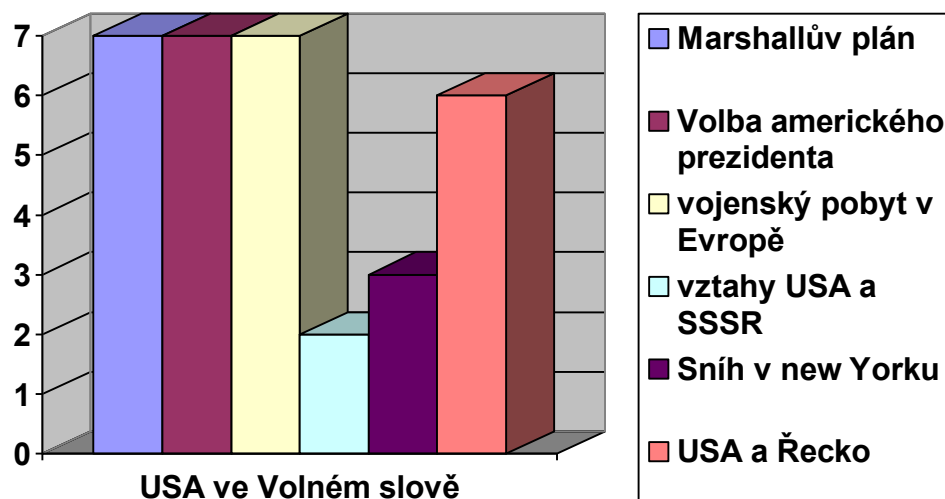
⁶⁰ Tolik sněhu New York nikdy neměl. *Volné slovo*. 14.1., 11, s. 3.

⁶¹ Slovo „reakcionářské“ je u národně socialistického tisku neobvyklé. Musíme si uvědomit, že ve stejnou dobu byla ČSNS v ČSR považována a komunisty označována jako reakční strana. Národní socialisté byli i přes toto napadání od komunistů členy Národní fronty. Označení „reakcionáři“ dokládá zhoršující poměry v NF, kde se nekomunistické strany s komunisty navzájem obviňovaly z jakéhokoliv neúspěchu ve všech stránkách života v ČSR.

⁶² Od začátku roku v USA zemřelo 132 lidí následkem sněhové kalamity – 97 uhořelo vinou přetopených kamen, 19 přímo umrzlo a 16 zemřelo při neštěstích způsobených sněhem.

⁶³ Voght a kol. 1995, s.697.

⁶⁴ Americká základna odevzdána Panamě. *Volné slovo*. 18.2.1948, 41, s. 3.

3.2.1. Vojenský pobyt USA v Evropě

Druhý a největší⁶⁵ tématický okruh týkající se USA nalezneme v jejich vztahu k Evropě. Zde musíme oddělit vojenství a hospodářství. Šest článků se týká přímo vojenského pobytu Američanů, tedy hlavně v Německu a Rakousku, tato tematika je pro Volné slovo pochopitelná díky sousedství s těmito státy, a také armády ve Středomoří. Již 7. ledna 1948 je zveřejněn článek o navýšení počtu amerických vojáků v oblasti Středozemního moře⁶⁶. USA zdůraznily svůj zájem o tuto oblast i jmenováním nového velitele středomořské flotily viceadmirála Foresta Shermana. Vojenské jednotky měly být posíleny především na amerických lodích. Ministerstvo obrany tento krok komentovalo nutností výcviku v této oblasti.

Situaci přímo v Řecku⁶⁷ řeší USA zesílením armády o dvanáct tisíc mužů a národní gardu o třicet tři tisíc mužů, což povede k zahájení vládní (královské) ofenzivy proti partyzánům. Volné slovo informuje také o finanční podpoře řeckých ozbrojených složek z americké strany. Národně socialistické noviny přináší i přesná čísla, tedy že USA investovaly do řecké armády už 150 000 000 US\$⁶⁸ (které jsou již vyčerpané) a armáda začíná

⁶⁵ Viz graf USA ve Volném slově

⁶⁶ USA zesilují své evropské základny. *Volné slovo*. 7.1.1948, 5, s. 1.

⁶⁷ V Řecku dochází k občanské válce mezi vládou a Řeky silně podporovanými komunisty.

⁶⁸ Truman hájí americkou politiku. *Volné slovo*. 8.1.1948, 6, s. 1.

čerpat z výdajů na obnovu řeckého hospodářství. Na to uvolnil kongres 300 000 000 US\$, z této částky bylo pro vojenské účely odvedeno 24 000 000 US\$ a na dalších 15 000 000 US\$ se čeká⁶⁹.

Další finanční výdaje měla americká vláda v Německu, kde v roce 1948 působilo sto tisíc vojáků. Velitel americké mise v Německu generál Clay požádal kongres o 700 milionů dolarů na potraviny pro Němce⁷⁰. Volné slovo o tom informovalo krátkou zprávou 25. ledna 1948. Další článek týkající se americké armády v Německu byl z 1. února 1948 a zabýval se dopisem sovětského guvernéra v Německu maršála Sokolovskému svému americkému protějšku generálovi Clayovi. Dopis obsahoval dvě části – 1) Sokolovský žádal Claye o zrušení soudních rozsudků nad 207 sovětskými bezdomovci z amerického okupačního pásma. 2) seznam všech odsouzených Sovětů s odůvodněním rozsudků⁷¹.

18. února zveřejnilo Volné slovo text o schválení zákona umožňujícímu prezidentovi USA poslat americké námořní a vojenské jednotky do spřátelených zemí⁷². Činnost těchto misí nesměla být bojová, ale jen vzdělávací a technická. Toto vyslání mohl prezident praktikovat i v době míru⁷³.

Ve Volném slově jsme se setkali i s názory na další směřování světa, tedy hlavně po vojenské stránce, a to od bývalého velitele spojeneckých vojsk v Evropě generála Dwighta Eisenhowera⁷⁴. Ten považoval hrozbu války za nízkou, sám tvrdil, že žádný stát včetně Sovětského svazu nechce válku, ale k svému názoru připojil myšlenku, že válka může být vyprovokována. Proto vyžadoval další přípravu USA na možný konflikt.

⁶⁹ Americké dolary na řeckou armádu. *Volné slovo*. 8.1.1948, 6, s. 2.

⁷⁰ V Německu je 100.000 amerických vojáků.. *Volné slovo*. 25.1.1948, 21, s. 1.

⁷¹ Dopis maršála Sokolovského generálu Clayovi. *Volné slovo*. 1.2.1948, 27, s. 1.

⁷² Voght 1995, s. 698.

⁷³ Americké vojenské mise do spřátelených zemí. *Volné slovo*. 18.2.1948, 41, s. 2.

⁷⁴ Eisenhower o dnešní situaci světa. *Volné slovo*. 17.2.1948, 40, s. 2.

3.2.2 Hospodářský vliv USA v Evropě

Hospodářský vliv USA v Evropě se prakticky ztotožňuje s Marshallovým plánem⁷⁵, který byl v roce 1947 Československém odmítnut. První zpráva se přímo týká schválení plánu hospodářské obnovy Evropy v kongresu. Zmiňuje se tu proslov prezidenta Trumana⁷⁶, který upozorňuje na nebezpečí americké inflace, která může celou zemi uvrhnout opět do hospodářské krize.⁷⁷ Tento článek z titulní strany je podrobněji rozveden na straně osm, zde se přímo cituje z projevu prezidenta Trumana, který nastiňoval pět základních úkolů pro politiku USA -1) zabezpečení základních lidských práv občanům USA, 2) ochránit a rozvinout všechny hmotné prostředky a poskytnout všem stejné příležitosti, hlavně ve vzdělání, 3) dát všechny hospodářské zdroje do služeb národa a vystříhat se plýtvání, 4) zaručit minimální plat 120 US\$ pro zaměstnance v námezdním poměru, 5) zabezpečit světový mír⁷⁸. Truman považoval za nejdůležitější bod jednání kongresu právě Marshallův plán.

17.ledna 1948 *Volné slovo* informuje o společném postupu západoevropských socialistů k Marshallovu plánu, tedy jeho přijetí jimi. Čtenářovi je předložena malá rekapitulace ohledně přijímání této hospodářské pomoci Evropě, tedy přesněji řečeno o rozkolu v odborových hnutích Itálie a Francie. V novinách je zdůrazněno i odmítnutí Marshallova plánu všemi komunistickými stranami.⁷⁹ Samotný Sovětský svaz neměl od počátku jasný postoj k americké hospodářské pomoci pro země v jeho sféře vlivu. Rozkol mezi evropskými spojenci⁸⁰ nastal na jednání v Paříži, kde Molotov odmítl Marshallův plán v podobě navrhované Brity a Francouzy s odůvodněním na zasahování do vnitřních záležitostí jednotlivých států⁸¹.

⁷⁵ Marshallův plán neboli Program evropské obnovy (Evropan Recovery Program) byla americká finanční pomoc evropskému hospodářství.

⁷⁶ Truman hájí americkou politiku. *Volné slovo*. 8.1.1948, 6, s. 8.

⁷⁷ Marshallův plán měl zajistit americkým podnikům odbyt v hospodářsky zničené Evropě.

⁷⁸ Truman žádá pro Ameriku desetiletku. *Volné slovo*. 8.1.1948, 6, s. 8.

⁷⁹ Socialisté jsou pro Marshallův plán. *Volné slovo*. 17.1.1948, 14, s. 1.

⁸⁰ Velká Británie, Francie a SSSR.

⁸¹ Veselý 2007, s. 354.

Od této chvíle nastala i změna v přístupu zemí Střední a Východní Evropy, které donutil Sovětský svaz k odmítnutí.

Volné slovo přináší zprávy z první finanční pomoci Evropě a seznamuje čtenáře s osobností samotného ministra financí USA Johna Snydera. V článku „Muž který bude platit Marshallův plán“⁸² se čtenáři mohli dočíst krátký životopis Snydera. Tento americký politik je Volným slovem hodnocen velmi pozitivně. Čtenářům byla nastíněna finanční situace Spojených států Amerických⁸³. Bezvýchodnost pozice nového ministra financí komentují slovy: „... se vzhledem k neodvratnému státnímu bankrotu ze zoufalství ihned zastřelí“⁸⁴. Důkazem úspěšného Snyderova působení v úřadě je přechod od deficitu k přebytku a navíc zde čtenář nalezne výčet amerických investic v zahraničí UNRRA⁸⁵, investice do okupačních armád v Německu a Japonsku, finanční podpora Velké Británie, Itálie, Řecka a Turecka, vklad do Mezinárodní banky obnovy a samozřejmě pokrytí Marshallova plánu.⁸⁶

Zároveň se již v této době stupňuje politické napětí mezi Východem a Západem. Dokonce je v několika článcích zmíněna válka. Poprvé se v lednu 1948 na stránkách Volného slova objevuje termín Studená válka⁸⁷. O samotném „střetu“ mezi USA a Sovětským svazem se v článcích dočteme jen dvakrát. Vidíme zde patrnou zdrženlivost národně-socialistického periodika v zahraniční otázce dotýkající se přímo SSSR.

⁸² Muž který bude platit Marshallův plán. *Volné slovo*. 29.1.1948, 24, s. 3.

⁸³ Státní bilance USA v době nástupu Snydera do úřadu – 250 miliard \$ dluhu, 100 miliard \$ vydání a 45 miliard \$ příjmů

⁸⁴ Muž který bude platit Marshallův plán. *Volné slovo*. 29.1.1948, 24, s. 3.

⁸⁵ UNRRA – United Nations Relief and Rehabilitation Administration – program OSN na stabilizaci poválečné Evropy, v roce 1947 se jevil nedostatečně, tak nastoupil Marshallův plán (Veselý 2007, s. 354.)

⁸⁶ 16-18 miliard \$

⁸⁷ Eisenhower o míru a válce. *Volné slovo*. 3.1.1948, 3, s. 5.

3.3. SSSR pohledem Volného slova

Sovětský svaz byl zastoupen v periodiku méně než Spojené státy Americké, což je překvapivé v ohledu velmi blízkých vztahů mezi Československem a SSSR. V době od ledna do února 1948 pokračoval Sovětský svaz ve své politice upevňování východního bloku, a to jak politicky, tedy vlastní vahou v daném regionu, tak také diplomatickými vztahy mezi jednotlivými zeměmi v sovětské sféře vlivu⁸⁸. Také docházelo ke sporům se zeměmi jako Turecko a Irán. Jako jedno z hlavních témat tohoto období se ukázal nesouhlas SSSR s konferencí západoevropských států.⁸⁹

První zpráva týkající se SSSR pocházela až z 9. ledna a tlumočila snahu Sovětů o podepsání mírových smluv s Německem a Japonskem, čímž by se podle Rusů zajistil trvalý světový mír.⁹⁰ Právě situace v Německu, přesněji řečeno v Berlíně, se stala zdrojem dalších zpráv týkajících se SSSR. 26. ledna totiž zadrželi Sověti britský vojenský vlak projíždějící Berlínem do britské okupační zóny. Britové odmítli otevřít zapečetěné vozy s německými občany. Zde nalezneme prvními příznaky vyhozeného vztahu mezi bývalými spojenci.⁹¹

Upevňování vztahů se zeměmi středo – východní Evropy dokládaly hospodářské smlouvy. Například na konci ledna 1948 došlo k podpisu polsko-sovětské dohody. Výsledkem byla výměna materiálu a zboží za jednu miliardu US\$ v období 1948-1953. Na tuto událost reagovalo Volné slovo 28. ledna⁹². Na jednání se podílel i diplomat Zorin, který se stane sovětským zástupcem v tzv. únorových událostech. 5. února podepsal ministr zahraničí SSSR Vjačeslav Molotov přátelskou smlouvu s Rumunskem⁹³, u podpisu byl přítomen i samotný Stalin.⁹⁴

⁸⁸ Veber 2008, s.105.

⁸⁹ Tamtéž,s.111.

⁹⁰ Sověty pro urychlení mírových smluv.. *Volné slovo*. 7.1.1948, 7, s. 1.

⁹¹ Sovětské úřady zadržely britský vlak.. *Volné slovo*. 27.1.1948, 22, s. 2.

⁹² Obchodní smlouva sovětsko – polská.. *Volné slovo*. 28.1.1948, 23, s. 1.

⁹³ Veber 2008, s.104-106.

⁹⁴ Přátelská smlouva SSSR s Rumunskem.. *Volné slovo*. 28.1.1948, 23, s. 1.

Sovětský svaz se tvrdě postavil proti jakékoliv „blokové“ politice v Evropě, odmítá jak Bevinovu koncepci Západoevropské unie⁹⁵, tak snahu Skandinávských zemí o unii. Ve Volném slově se přímo dočteme, že jakýkoliv podobný spolek bude považován za nepřátelský vůči SSSR. Britský premiér je označen za poddaného amerického kapitalismu.⁹⁶

Sovětský svaz se snažil jednání o Západoevropské unii zabránit diplomatickou cestou, kdy přímo v Londýně odevzdali nótu o neakceptaci konference evropských států a ignorování jejich závěrů sovětskou vládou. Britské ministerstvo zahraničí to komentovalo, slovy že berou sovětský názor v potaz, ale určitě to nic nezmění.⁹⁷

Snahu o celosvětový mír dokládá také snížení sovětského vojenského rozpočtu o dvě a půl miliardy rublů. Tento rozpočet byl v únoru předložen Nejvyššímu sovětu⁹⁸. Tato zpráva je přímo v kontrastu s Eisenhowerovým doporučením vyzbrojování americké armády⁹⁹.

I přes zdání mírové cesty z předešlého článku dochází k sovětsko-iránským a sovětsko-tureckým diplomatickým sporům. Turecký velvyslanec dokonce opustil Moskvu s tím že nepředpokládá návrat. Tyto vyhrocené vztahy mezi oběma zeměmi trvají od roku 1946, kdy došlo k rozbrojům týkajících se Dardanel.¹⁰⁰

Co se týče Iránu, tomu zaslal SSSR notu o vměšování se americké vlády do vnitrostátních iránských záležitostí. Na celou situaci reagoval iránský premiér Hakími, který odmítl sovětskou nótu a ujišťoval SSSR, že má v Iránu stejný vliv jako Spojené státy¹⁰¹.

Obnova SSSR po válce se stala také jedním z témat Volného slova. V únorových číslech čtenáři mohli dočíst o obnově Leningradu, který byl velmi silně poškozen německou blokadou za 2. světové války¹⁰².

⁹⁵ Veber 2008, s.83-84.

⁹⁶ Sověty jsou proti Skandinávské unii.. *Volné slovo*. 8.2.1949, 33, s. 1.

⁹⁷ SSSR proti konferenci západních států.. *Volné slovo*. 17.2.1948, 40, s. 1.

⁹⁸ Sověty snižují vojenský rozpočet.. *Volné slovo*. 3.2.1948, 27, s. 1.

⁹⁹ Eisenhower o dnešní situaci světa. *Volné slovo*. 17.2.1948, 40, s. 2.

¹⁰⁰ Napětí mezi Sovětským svazem a Tureckem. *Volné slovo*. 6.2.1948, 31, s. 1.

¹⁰¹ Irán chce žít se Sovětským svazem v míru.. *Volné slovo*. 28.1.1948, 23, s. 2.

¹⁰² Obnova Leningradu jde mílovými kroky. . *Volné slovo*. 29.1.1948, 24, s. 2.

Témata týkající se přímo Československa a SSSR se zde vyskytovala také. Sousedství obou zemí a navíc mocenský vliv Sovětského svazu ve Střední Evropě zaručoval těmto zprávám větší prostor. Jednou z takových událostí bylo jednání o železničním přechodu¹⁰³ mezi oběma zeměmi¹⁰⁴. Naopak *Volné slovo* nereflektovalo odpověď SSSR na jednání tří ministrů zahraničí v Praze, tedy ČSR, Polska a Jugoslávie. Na schůzce těchto států, konané mezi 17. a 18. únorem 1948, se řešila německá otázka. Bez ohlasu zůstala i československo – sovětská smlouva o historii a současném stavu zatčených občanů na území druhého státu¹⁰⁵.

3.4. Blízký východ

Od poloviny listopadu se stalo jedním z nosných témat zahraničního zpravodajství dění na Blízkém východě, přesněji řečeno problémy mezi vznikajícím židovským státem Izraelem a Palestinou. *Volné slovo* informuje o válečných operacích v dané oblasti v celkově osmi článcích¹⁰⁶.

Volné slovo popisovalo vojenské střety v oblasti Palestiny, 11. ledna 1948 došlo na severu Palestiny k bojům mezi židovskou armádou Haganou¹⁰⁷ podporovanou Brity¹⁰⁸ a arabskými vojsky, které zaútočily ze Sýrie. V novinách se dočítáme o v Sýrii cvičené palestinské armádě, která má za úkol napadnout židovské osady.¹⁰⁹

Další střet proběhl 13. ledna 1948. *Volné slovo* jej nazvalo dvou denní bitvou mezi Araby a Židy. Tato srážka si podle tisku vyžádala minimálně čtyři mrtvé Židy, ztráty na arabské straně nebyly zjištěny. Opět do bojů museli zasáhnout britští vojáci.¹¹⁰

¹⁰³ Dohoda se Sověty v dopravních otázkách.. *Volné slovo*. 22.1.1948, 18, s. 1.

¹⁰⁴ ČSR užívala tzv. normální rozchod kolejí, SSSR užíval širokorozchodné koleje.

¹⁰⁵ Kaplan 2004, s.346.

¹⁰⁶ Viz níže

¹⁰⁷ Hagana – český obrana, byla židovskou armádou na obranu osad a kybuců .

¹⁰⁸ Britové považovali až do roku 1948 Palestinu za svou „državu“, proto po roce 1945 odmítali další přistěhovalectví Židů do Svaté země.

¹⁰⁹ Bitva na syrsko – palestinských hranicích. *Volné slovo*. 11.1.1948, 9, s. 1.

¹¹⁰ Dvoudenní bitva mezi Araby a Židy . *Volné slovo*. 13.1.1948, 10, s. 1.

Národně- socialistické olomoucké noviny nám přinášely také nástiny řešení problémů v této oblasti, které schválilo valné shromáždění Společnosti národů. Oblast by měla být rozdělena na osm územních celků, tři židovské a tři arabské, dále město Jaffa, které mělo být arabskou enklávou v židovské části. Samotný Jeruzalém měla spravovat OSN.¹¹¹ Tyto celky by spojovala celní unie. Pro lepší představivost čtenářů *Volné slovo* přiložilo k článku i ručně zhotovenou mapu této oblasti¹¹².

V novinových článcích pravidelně líčili stále vyhrocenější situaci. Státy Arabské ligy odmítly uznat židovský stát, dokonce chtěly začít vojenskou okupaci Palestiny.¹¹³ Důležité bylo postavení USA k blízkovýchodnímu problému, 17. ledna odmítl prezident Truman poslat do Palestiny americká vojska¹¹⁴.

Židovská armáda odpovídala na arabské útoky stejnou silou. *Volné slovo* 20. ledna informuje o útoku Hagany na dvě arabské vesnice poblíž Tel Avivu, Izraelci v těchto vesnicích vyhodili do povětří nejméně šest budov a zabili pět Arabů¹¹⁵.

V následujícím čísle nalezneme zprávy již o téměř jisté válce. *Volné slovo* popisovalo plány generálního útoku Arabské ligy na Palestinu a zároveň odpověď židovského státu, který očekával až čtyřletou válku s Araby¹¹⁶. Kritickou situaci přibližovala i čísla komentující počet mrtvých, která se převýšila přes jeden tisíc a na dva tisíce zraněných. *Volné slovo* líčilo Jeruzalém jako město, kde je střelba v ulicích na denním pořádku¹¹⁷. Situace se vyhroutil dalšími arabskými útoky z Libanonu, na to musela již zareagovat i OSN, přesněji řečeno její palestinská komise, ta jednala s Brity o jejich urychleném odchodu a na jejich úplném nahrazení mezinárodním vojskem, které by přebralo dosavadní britskou odpovědnost za Palestinské území.

¹¹¹ Čejka 2005, s. 67-69.

¹¹² Rozdělená Palestina. *Volné slovo*. 17.1.1948, 14, s. 5.

¹¹³ Arabové chtějí obsadit celou Palestinu. *Volné slovo*. 18.1.1948, 40, s. 1.

¹¹⁴ Amerika nepošle vojsko. *Volné slovo*. 18.1.1948, 40, s. 1.

¹¹⁵ Hagana přepadla dvě palestinské vesnice. *Volné slovo*. 20.1.1948, 16, s. 1.

¹¹⁶ Na Palestinu chystán generální útok. *Volné slovo*. 21.1.1948, 17, s. 1.

¹¹⁷ Palestina stále více ve válečném stavu. *Volné slovo*. 27.1.1948, 22, s. 1.

Palestinský pohled byl zde řešen také z mezinárodního hlediska. V deníku se setkáváme s varováním před zvýšeným vlivem Sovětského svazu na palestinskou oblast v případě rozdělení schváleném SN. Vliv SSSR by se měl dále posílit na celém Blízkém východě a ve Střední Evropě.¹¹⁸

V únoru se konflikt přenesl na půdu OSN, kde Palestinská komise žádá o vytvoření mezinárodní armády, která by nahradila evakuovaná britská vojska. Volné slovo přineslo zprávu o předložení tohoto návrhu Palestinskou komisí, kterou vedl Dr. Lisický, Radě bezpečnosti, ta by se měla podle Volného slova tímto tématem velmi brzy zabývat.¹¹⁹

Tématem izraelsko – palestinského konfliktu se Volné slovo zabývalo už díky hrozící válce. V roce 1948 měl svět v živé paměti hrůzy 2. světové války a jakýkoliv vojenský konflikt působil děsivě. Důležitou složkou tvořil také mocenský boj v této oblasti, tedy mezi Západem a SSSR.

3.5. Atentát na Mahatma Gandhiho

Mahatma Gandhi byl velkou osobností své doby, zvláště díky svým nenásilným protestům (hladovkám), proto nám o něm přinášelo Volné slovo zprávy, jako zajímavosti ze světa, například 24. ledna byla na titulní straně novin nová fotografie Gandhiho, který právě ukončil stodenní půst za větší náboženskou toleranci v Indii. V popisku zdůraznili nový Gandhiho klobouk¹²⁰, protože jej dostal od barmského předsedy vlády při jeho oficiální návštěvě Indie. Tato zjevná maličkost dokazuje vlivné postavení Gandhiho jak v jeho zemi tak ve světě. Pro čtenáře z Olomoucka se přeci jen jednalo o kuriozitu.

31. ledna, den po atentátu na Gandhiho přineslo zprávu o jeho smrti na Olomoucko i Volné slovo. Podrobnosti o celé události přebralo od tiskové agentury Reuters. Pro větší vtažení diváka do „příběhu“ otiskl národně – socialistický tisk také očitě svědectví atentátu. Celou zprávu tvořily dvě agenturní. První – úvodní obsahovala jen základní informace, tedy zprávu o

¹¹⁸ Rozdělená Palestina. *Volné slovo*. 17.1.1948, 14, s. 5.

¹¹⁹ Mezinárodní armáda do Palestiny. *Volné slovo*. 18.2.1948, 39, s. 3.

¹²⁰ Mahatma Gandhi. *Volné slovo*. 24.1.1948, 20, s. 1.

smrti sedmdesáti osmiletého Gándhiho, který byl čtyřikrát střelen při cestě na motlitbu. Druhá zpráva byla očividně pozdější a přinášela podrobnější zjištění. „Vrahem by měl být třiceti až pětatřicetiletý Hind, který vstoupil Gándhimu do cesty a zastřelil ho. Vraha na místě zatkla policie.“¹²¹

Po atentátu se v Indii rozhořely silné nepokoje. „Policie dokonce odhalila skupinu, která usilovala o život předákům indického kongresu, hlavně Nehruovi“¹²². Tuto zprávu ve *Volném slově* doprovází popis Gandhiova pohřbu, jeho tělo bylo zpopelněno a ostatky vhozeny do řeky Jummy. Kostí, které vydržely žár ohně, byly pietně umyty a uloženy do urny, za několik dnů je čeká rozptýlení v řece Ganze – *Volné slovo* užívá názvu Gangu.¹²³

Světový význam Mahatma Gandhiho zdůrazňuje i zveřejnění jeho životopisu¹²⁴ v novinách ze dne 8. února 1948. V článku doplněném Gandhiho fotografiemi od mládí až po dobu před smrtí se mohli čtenáři dočíst o jeho původu, práci v Jižní Africe a v samotné Indii. Autor nám přiblížil Gandhiho slavný protest skrze půst, těch za život držel patnáct. O posledním, který měl zabránit krveprolévání mezi hinduisty a muslimi, psalo *Volné slovo* ještě v lednu 1948 (viz výše).

Čtenář se dozvěděl i podrobnosti z rodinného života tohoto „svatého“ Inda. Slovo „svatý“ se ve článku také objevilo, Gandhi je dokonce označen za mučedníka. Tuto ideu podporoval již začátek článku, ve kterém se psalo o jeho předpovědění své vlastní smrti. Za největší Gandhiovu výhru a zároveň prohru považovalo *Volné slovo* rok 1947, kdy vznikla samostatná Indie, ale rozdělila se na muslimský stát Pakistán a hinduistickou Indii.

¹²¹ Gandhi zastřelen z blízkosti!. *Volné slovo*. 31.1.1948, 26, s. 1.

¹²² Nepokoje v Indii po Ghandiho smrti. *Volné slovo*. 3.2.1948, 26, s. 1.

¹²³ Tamtéž

¹²⁴ Světec a mučedník Indie.. *Volné slovo*. 8.2.1948, 33, s. 8.

3.6. Německo

Z evropského dění se nejvíce zajímalo *Volné slovo* o Německo, a to z pochopitelných důvodů – sousedství s Československem, původce světové války, jeho rozdělení do okupačních zón, a tudíž blízkost cizích armád k československým hranicím.

Budoucnost Německa jako jednotného státu se jevila už v roce 1948 dosti nereálnou, Západní okupační zóny přijaly Marshallův plán, ale východní – sovětská nikoliv. SSSR se snažil o oslabené, sjednocené Německo bez průmyslového potenciálu¹²⁵, což vedlo k rozporu se západem¹²⁶. Tato situace se promítla i v československém tisku.

Volné slovo reagovalo 5. ledna na možnost hospodářského rozdělení Německa. Sovětská zóna zveřejnila svůj hospodářský plán na rok 1948, ve kterém se obchodně odvrací od západu podporujícího Marshalova plánu na východní země pod vlivem SSSR.

Další rozbroje mezi západními mocnostmi a Sovětským svazem nastolila nutná měnová reforma v Německu. Tu připravovali zástupci Bizonie¹²⁷, respektive Trizonie¹²⁸ na konferenci v Londýně¹²⁹. Na ní se kromě Francie, Velké Británie a USA podílela i Belgie. Hlavní otázkou zůstával postoj SSSR k měnovému sjednocení Německa. O té to události informovalo *Volné slovo* 15. ledna, přesněji řečeno zpráva se týkala odletu maršála Sokolovského do Moskvy, kde měl dostat další instrukce pro zavedení nové měny v sovětské okupační zóně. Pokud by SSSR odmítl reformu oddálilo by to spojení Německa v jednotný stát¹³⁰. Pokud by ji přijal nic by nebránilo k celoněmeckému přijetí Marshalova plánu.¹³¹ I přes sovětské odmítnutí

¹²⁵ Veselý 2007, s. 356-357.

¹²⁶ V Německu nebyla pozice komunistů tak silná, aby se na celém území prosadily sovětské zájmy.

¹²⁷ Bizonie – politické a hospodářské spojení okupovaných německých zón – britské a americké.

¹²⁸ Bizonie + francouzské okupační pásmo

¹²⁹ Zde bylo rozhodnuto o nutnosti vytvoření Západoněmeckého státu, jako nárazníku proti komunismu a SSSR. Impulsem byl Únorový převrat v Československu.

¹³⁰ Osudové rozhodování o Německu. *Volné slovo*. 15.1.1948, 12, s. 1.

¹³¹ Veselý 2007, s. 358.

byla přijata nová měna v Trizonii. Volné slovo nemohlo další německý vývoj pozorovat, protože 25. února 1948 bylo zastaveno.

Národně - socialistické periodikum reflektuje i protesty okolních malých států, jako jsou Belgie, Nizozemsko a Lucembursko (BENELUX), které nikdo neinformoval o německé měnové reformě.

Postupné rozdělení Německa¹³² značí i tři hlavní města této země. Berlín jako společné hlavní město uznávané Spojenci, poté Frankfurt nad Mohanem jako hospodářské centrum západního Německa a Lipsko východního Německa. Lipsko se stalo centrem sovětské okupační zóny poté co zde byl ustanoven nový hospodářský výbor.¹³³

Sociální a hospodářskou situaci poválečného Německa ukazovaly články týkající se dělnických stávek, ty vyvrcholily 8. ledna v Essenu kde stávkovalo na 50 tisíc dělníků a státních zaměstnanců, podporu vyjádřili i horníci, kteří zůstali v dolech. Největší poválečná demonstrace měla za úkol upozornit na nedostatek potravin v Německu.¹³⁴ Sociální problémy se snažily řešit i odbory, které daly Spojencům ultimatum – tedy přesněji řečeno přímo vyhrožovaly celkovou stávkou v Porúří. Požadavky byly opět stejné více potravin, a to hlavně pro horníky. Odborářští předáci přišli s návrhem výměny porúrského uhlí do Belgie a Nizozemí za potraviny. Nedostatek jídla a především tuků způsobily špatné dodávky místních sedláků¹³⁵.

Volné slovo psalo i o policejních(vojenských) zátazích na černé trhy v Německu. Ty se v důsledku hospodářské a sociální krize rozrůstaly do velkých rozměrů. V článku z 20. února se dočítáme o „zátahu“ na černý trh v prostorách bývalého koncentračního tábora v Fergenbelenku¹³⁶.

Ve vztahu Německa k Československu došlo z hospodářského hlediska k očekávanému vstupu německého konkurenta na světové trhy, hlavně v oblasti exportu¹³⁷.

¹³² Kaplan 2004, s.198.

¹³³ Německo bude mít tři hlavní města.. *Volné slovo*. 7.2.1948, 32, s. 1.

¹³⁴ Demonstrace v Německu proti hladu. *Volné slovo*. 9.1.1948, 7, s. 3.

¹³⁵ Němci dávají spojencům ultimátum. *Volné slovo*. 16.1.1948, 13, s. 3.

¹³⁶ Středisko černého obchodu v Německu. *Volné slovo*. 20.2.1948, 43, s. 3.

¹³⁷ Německo silným konkurentem ve vývozu. *Volné slovo*. 30.1.1948, 25, s. 3.

3.7. Společnost národů

Organizace spojených národů měla po válce zaujmout pozici nefunkčních Spojených národů vzniklých v roce 1918. Nutnost nadnárodní organizace zajišťující světový mír uznávali všichni členové protihitlerovské koalice, USA a Velká Británie se na tom shodli už při podpisu Atlantické charty v roce 1941. V roce 1943 na Moskevské konferenci se k přípravě mezinárodní organizace připojil i Sovětský svaz a Čínská republika. Oficiální rozhodnutí přišlo na Krymské konferenci v únoru 1945. Na nové organizaci se měly podílet státy, které byly členy Společnosti národů k 8. únoru 1945 a státy, jež vyhlásily válku společnému nepříteli do 1. března téhož roku¹³⁸. Už 25. dubna 1945 vznikla v San Francisku OSN.

V roce 1948 lze považovat OSN stále za novou organizaci, která se podílela na vývoji světa a hlavně na udržení míru. Důkaz jsou již výše zmíněné články, především týkající se židovsko-arabského problému.

Přesto že se OSN stala pokračovatelkou Společnosti národů byla novou a jinou organizací, proto je velmi zvláštní, že tuto skutečnost *Volné slovo* neakceptovalo a v terminologii i v roce 1948 stále užívá „starého“ a nepřesného označení SN.

Volné slovo seznamovalo čtenáře s OSN hned na začátku roku, protože dosavadní tajemník Trygve Lie¹³⁹ navštívil Evropu, kde hledal místo pro konání valného shromáždění. Lie navštívil Prahu, Ženevu, Bern, Brusel, Haag, Paříž a Londýn¹⁴⁰. V rámci regionálního charakteru novin i charakterem textu, patří tato zpráva svou velikostí a umístěním spíše jen k zajímavostem. Lieovu návštěvu uvádí *Volné slovo* na pravou míru v článku z 11. ledna 1948¹⁴¹, kde je parafrázována jeho odpověď na důvod návštěvy Prahy. Lie jak uvádí periodikum nezahrnuje Prahu mezi kandidáty na pořádání valného shromáždění. Národně – socialistický tisk také upozorňoval na velmi kladný a přátelský vztah mezi československým

¹³⁸ Azud 1976, s. 24-28.

¹³⁹ Trygve Lie - První generální tajemník OSN, původem Nor. Ve funkci dlel od roku 1946 - 1953

¹⁴⁰ Delegáti Spojených národů do Prahy?. *Volné slovo*. 7.1.1948, 5, s. 1.

¹⁴¹ Lie se těší na setkání s Janem Masarykem. *Volné slovo*. 11.1.1948, 9, s. 1.

ministrem zahraničí Janem Masarykem a tajemníkem OSN (ve Volném slově jen SN) Liem.¹⁴² Jan Masaryk se podílel i na vzniku sdružení pro SN, dokonce byl jeho celosvětovým předsedou. Volné slovo otisklo i Masarykův názor na OSN a její nezbytnost ve vypjatých mezinárodních vztazích roku 1948.

OSN v prvních dvou měsících roku 1948 neřešila jen blízkovýchodní válečný konflikt, ale také diplomatické spory spadající do minulosti. Za jeden takový se může považovat jugoslávská nóta, která požaduje vyplacení majetku zadržovaného Spojenými státy. Jednalo se o 60 milionů amerických dolarů v různých amerických fondech. Volné slovo tuto situaci představuje čtenáři i v historických souvislostech, tedy rozpisuje kolik dolarů měla Jugoslávie v USA uložených a kolik jich utratila exilová vláda za války.

¹⁴² Lie se těší na setkání s Janem Masarykem. *Volné slovo*. 11.11.1948, 9, s. 1.

4. Volné slovo a témata týkající se celostátně Československa

Volné slovo, ačkoliv je označováno jako regionální tiskovina, obsahuje převážnou většinu zpráv „celostátního“ významu.

Rok 1948 byl svým politicko- hospodářským významem jedním z nejdůležitějších mezníků poválečného vývoje Československa. Již na začátku roku se vyprofilovala dvě hlavní politická témata – vznik a schválení nové ústavy ČSR a druhé poválečné volby.

Jak je již výše nastíněno KSČ byla poslední a zároveň jedinou komunistickou stranou sovětského bloku, která sice byla u moci a měla obrovskou podporu u voličů (milion stálých členů strany¹⁴³), ale stále plně (totalitně) neovládla československou politickou scénu. Navíc jejím postavením silně otrásla hospodářsko- zemědělská krize z předešlého roku¹⁴⁴. Vítězství komunistů ve volbách se dalo očekávat, ale rozhodně ne v síle jakou potřeboval a plánoval předseda KSČ Klement Gottwald, tedy minimálně 51%¹⁴⁵ většinu v zákonodárné moci ČSR, čímž by následně legitimoval postavení komunistů.

V roce 1948 musel Gottwald plně využít ministerstev, která vedla jeho strana, a to především vnitra vedeného Václavem Noskem. Změna prvorepublikové policie a četnictva ve Sbor národní bezpečnosti sebou nesla mnohé problémy, především se v těchto ozbrojených složkách začali prosazovat lidé buď přímo z KSČ nebo myšlenkami ji velmi blízcí¹⁴⁶. Téma Bezpečnosti nakonec v období ledna a února ovládlo i tisk a vyvrcholilo k hlavní události této doby – vládní krizi ukončené „Vítězným únorem“.

Stále živým tématem článků z roku 1948 byl nacismus a postoje „českých“ Němců. Do spádové oblasti Volného slova patřila i Severní Morava, která byla několik staletí osídlena německým obyvatelstvem a následně v roce

¹⁴³ KSČ byla poměrně silnou stranou i za 1. republiky, kde měla 10% voličskou základnu.

¹⁴⁴ Z hospodářského hlediska to bylo nepřijetí Marshallova plánu a zemědělstvím otráslu sucho v létě 1947

¹⁴⁵ Novák 1990, s.40.

¹⁴⁶ Veber 2008, s.72.

1938¹⁴⁷ připojena k Hitlerově Třetí říši. Toto téma se jevilo i tři roky po válce velmi aktuálním, zvláště požadavky o návrat německého majetku odsunutým Němcům¹⁴⁸. Téma doplňují události z pohraničí, kde dochází i k násilným střetům.

Specifickými okruhy zájmu Volného slova jsou dvě aféry – první se týkala textilu a druhá atentátu na ministry České strany národně socialistické Petra Zenkla a Prokopa Drtinu a na nestranného ministra Masaryka. Tato aféra dostala název podle obce, kde údajně vznikly krabičky, v nichž atentátníci uložili pumy – Krčmaň.

Dalšími oblastmi zájmu jsou hospodářství, zemědělství, doprava a vnitrostátní politická scéna.

4.1. Hospodářská témata

Poválečné Československo po první vlně znárodnování, kterou ještě ustanovily dekrety prezidenta republiky¹⁴⁹ a po opadnutí revolučních nálad začalo budovat svou hospodářskou politiku do formy poválečného Rakouska, tedy do smíšené tržní ekonomiky, kterou prosazovali národní-socialisté¹⁵⁰ - vysoký podíl státního vlastnictví a silnou sociální regulací.

Tento scénář přerušili komunisté, lépe řečeno radikální bolševické křídlo KSČ podporováno Sovětským svazem. Národní socialisté dokonce podporovali značné zestátnění podniků, protože důvěřovali demokratizaci v SSSR. Jejich cílem bylo vybudování „mostů“ mezi východem západem v oblasti Československa. Což se nakonec díky špatnému odhadu mezinárodní politiky nepovedlo.

Komunistům se naopak povedlo získat na svou stranu drobné rolníky¹⁵¹, kterým „přidělili“ zkonfiskovanou půdu, tento ekonomický tah jim pomohl

¹⁴⁷ Mnichovská dohoda – 30. září 1938 – mezinárodní dohoda mezi Velkou Británií, Francií, Itálií a Německem o odtržení 5 zón z pohraničí ČSR.

¹⁴⁸ Dodnes je vysídlení Němců jedním z témat týkajících se České republiky.

¹⁴⁹ Prezidentské dekrety po dobu druhé světové války nahradily zákony schválené parlamentem, tudíž zákonodárná moc přešla přímo do rukou Dr. Edvarda Beneše.

¹⁵⁰ Půlpán 1993, s. 180-181.

¹⁵¹ Tito drobní rolníci neočekávali, že o svou půdu v brzké době opět přijdou.

rozšířit svou voličskou základnu. Na návrhu pozemkové reformy se ale podíleli i lidovci a národní socialisté. KSČ plně využila svých možností v oblasti informací¹⁵² a veškeré zásluhy připsali sobě. Lidová strana i ČSNS se jen divili odlivu bývalých voličů Agrární strany¹⁵³ ke komunistům.

V Oblasti průmyslu došlo ke konfiskaci buržoazního majetku už v roce 1945, a to za pomoci konfiskačních dekretů, které kromě KSČ podporovali i sociální demokraté, obzvláště jejich levé křídlo vedené Zdeňkem Fierlingerem.

Pro ekonomický rozvoj ČSR a dovršení předválečných hodnot výroby jak v zemědělství tak v průmyslu považovala Národní fronta za podstatnou tzv. Dvouletku¹⁵⁴, neboli plánovanou ekonomiku na dva nadcházející roky. Na jejím ustanovení se podílely všechny parlamentní strany a v 16 komisích¹⁵⁵ ustanovili cíle dvouletky. Rok 1946 předešel všechna očekávání, ve všech ohledech předčila jednotlivá odvětví původní plán. O poznání horší byl rok 1947, který jak je již výše zmíněno postihla velmi silná sucha a nepřijetí Marschallova plánu. Přesto se podíl Československa na světové ekonomice dostal v roce 1947 na číslo 1,5% , tedy jen o jednu desetinu procenta méně než v roce 1937¹⁵⁶.

4.1.1. Zemědělství

Zprávy ze zemědělské části našeho hospodářství především ovlivňuje katastrofální sucho předešlého roku. Volné slovo se zabývá řešením ztrát v živočišné výrobě, kterou sucho zasáhlo nejvíce¹⁵⁷. V novinách se dočteme již na začátku roku o ustavení speciální komise, která má za úkol vybrat reprezentativní vzorek zemědělských závodů všech velikostí a podle

¹⁵² Ministerstvo informací vedl ministr z KSČ Kopecký

¹⁵³ Agrární strana byla po 2. světové válce zakázána, jako jedna ze stran spojujících rolnictvo by byla velkou konkurencí komunistů.

¹⁵⁴ Veber 2008, s.120.

¹⁵⁵ Půlpán 1993, s. 195-197.

¹⁵⁶ Průcha , s. 262-263.

¹⁵⁷ Nejvíce v rámci období, které zkoumám. V zimních měsících nebylo krmivo pro živočišnou výrobu.

zjištěných škod navrhne, co nejlepší rehabilitaci a zároveň řešení pro budoucnost, tedy aby nebyla živočišná sféra tak poškozena suchem jako nyní.

Samostatnou součástí lednových novin byly zprávy týkající se přímo krajského zemědělského sjezdu v Olomouci. Úvodní stranu k zemědělskému sjezdu z poloviny zaplnil komentář Ladislava Kameníčka¹⁵⁸ na téma československé zemědělství let 1848 a 1948. Autor zde upozorňoval na stoleté výročí zrušení roboty v Českých zemích a zdůrazňoval důležitost osobního vlastnictví půdy každého jednotlivého sedláka. Kameníčkův článek je jasnou propagací Československé strany národně socialistické v době blížících se voleb. Autor zde varoval a hrozil úmyslem komunistů vyvlastnit zemědělcům půdu a zakládat solchozy a kolchozy po vzoru Sovětského svazu.

Kameníček nastínil důležitost ČSNS v poválečné politice a zemědělství, kde přímo uvádí: „Nebýti pevné linie národně socialistických ministrů ve vládě a národně socialistických zemědělských poslanců v parlamentě, byla by naše situace horší, než jak ji prožíváme.“¹⁵⁹ Ze špatné situace obviňoval KSČ a nepřímo i samotné voliče. Připomínal, že ČSNS jako druhá nejsilnější strana v republice nemá ve své linii politiky zatím tak silné spojence, aby mohla něco udělat. Důležité bylo slovo zatím, protože od nadcházejících voleb jak do Národního shromáždění tak do místních Národních výborů vkládal naději na vítězství ČSNS a posílení demokratických stran se kterými by šla vytvořit vládní koalice.

Tento článek apeloval na národní hrdost zemědělců a snažil se jim ukázat jejich důležitou roli v budování českého národa i státu. Zároveň varoval před znárodněním půdy a ukázal, co by se mohlo stát v případě vítězství KSČ. Jak napovídá i titulěk článku „Osudový rok zemědělství“, národní socialisté považují zemědělce a samotné zemědělství za jednu z nejdůležitějších složek v rámci voličského potenciálu pro volby 1948.

K tématu český zemědělec v roce 1948 se ve Volném slově vyjádřil i samotný předseda ČSNS a člen vlády Dr. Petr Zenkl, který se podobně jako

¹⁵⁸ Frolec 1998, s. 15.

¹⁵⁹ Osudový rok zemědělství. *Volné slovo*. 10.1.1948, 8, s. 5.

Kameníček vracel k roku 1848 a zároveň dával najevo svou a stranickou sounáležitost k zemědělcům, zvláště po roce 1947. Zenkl uvedl: „... rok 1947 byl zlý nejenom pro zemědělce, ale pro celý národ.“ Zenkl se snažil ve svém článku podpořit zemědělce a sliboval jim co největší pomoc od národních socialistů, obzvláště v oblasti vlastnictví půdy. Předseda ČSNS líčil i budoucnost československého zemědělství, tedy z politického a státního hlediska podotýkal nutnost vytvořit nové reformy¹⁶⁰, a to jak pozemkovou, tak daňovou a úvěrovou reformu pro zemědělce. Ve výčtu nutných zákonných změn připomínal i nejdůležitější zákon, který stále nebyl přijat – ústavu. Ta podle Zenkla ovlivní život všech občanů a tedy i zemědělců.

Nejkritičtější názor na zemědělce napsal Jan Cinkl v článku s názvem „Rozhodující boj o českou vesnici¹⁶¹“, zde z části opakoval již výše zmíněné ideje o důležitosti zemědělců a o jejich významu, ale také jako jediný „řečník“ kladl vinu mimo jiné i na samotné zemědělce. A to v rámci předvolební atmosféry překvapivě otevřeně, „Není-li dnes na vesnicích vše tak růžové, jak by mělo býti, pak na tom nesou vinu také zemědělci sami.“¹⁶²

Cinkl obviňoval zemědělce z nezájmu o československou politiku, což napomáhá k jejich zničení. Politiku vidí jako nosnou páteř společnosti, proto kritizoval množství sedláků, kteří i nadále setrvali ve stavu politické nestrannosti. Ještě hůře se díval na zemědělce, kteří vstoupili do stran, jenž usilují o jejich zničení. Zde nepřímou naráží na KSČ a její snahu o zavedení solchozů a kolchozů v ČSR. Členy těchto stran Cinkl přímo nazýval sebevrahy.

Tato velmi kritická stať měla patrně za účel vyvolat v ještě nerozhodnutých voličích z venkova pocit nutnosti volit proti KSČ a „zachránit“ svůj majetek před, podle národních socialistů, téměř jistým zestátněním (združstevněním).

Volné slovo se zabývalo i čísli a zemědělstvím jako takovým, ne jen z politického hlediska. Například 13. ledna předložilo čtenářům přesná čísla zemědělských dodávek z okresu Olomouc za rok 1947. V článku bylo opět

¹⁶⁰ Frolec 1998, s. 60.

¹⁶¹ Rozhodující boj o českou vesnici. *Volné slovo*. 10.1.1948, 8, s. 5.

¹⁶² Tamtéž

zmiňováno ohromné sucho z tohoto roku, přesto Volné slovo chválilo olomoucké zemědělce za překonání dodávek, a to hlavně u masa. V novinách se dočteme o problematice chovu skotu a prasat za přírodních podmínek, které právě nastaly. Volné slovo dokonce zveřejnilo přesná čísla dodávek hovězího a vepřového masa, mléka a vajec. Tyto údaje doplnilo i procenty, ze kterých jasně vyplývá, že maso splnili olomoučtí zemědělci na 126%, ale u vajec a mléka dosáhli jen 84%, což se dá považovat za úspěch v daných podmínkách¹⁶³.

Postavení olomouckých zemědělců neulehčovalo ani ministerstvo zemědělství, které například pro rok 1948 udalo nedostatečnou výměru půdy pro zeleninu. Volné slovo přišlo s údajem 430 hektarů, což označilo za nevyhovující, a to protože tato plocha měla zazásobit zeleninou okres Olomouc a navíc i dvě zdejší firmy na zpracování zeleniny – první byla mrazárna Andersen pro kterou se do této doby pěstovala zelenina zvlášť a potom podnik na zpracování zelí. Omezení přišlo i na pěstování raných brambor, a to 230 Ha, tuto plodinu mohli pěstovat jen zemědělci, jenž měli příslušnou smlouvu s hospodářským družstvem. Tento zásah do hospodářství Olomoucka se snažili řešit ÚNV a ONV, kteří žádali výjimku na ministerstvu¹⁶⁴.

Brambory, jako jedna ze základních složek obživy, se dokonce dostaly do samostatného článku. I tuto plodinu velmi silně poškodilo sucho roku 1947, již při vyorávání podlehla značná část brambor měknutí. Volné slovo přináší další znepokojivé zprávy z oblasti uskladnění, protože zima roku 1948 se ukázala být velmi mírnou, většina brambor proto začala hnít a nebo klíčit. Proto noviny doporučovaly urychlenou kontrolu sklepů a skladů s bramborami. Volné slovo dokonce přišlo i s radami jak naložit s klíčovými bramborami. Což dokazuje přístup ke čtenáři, určitá snaha novin dostat se do role dobrého rádce a pomocníka v těžkých chvílích. Podobně takto přistupovalo i ke čtenáři „laikovi“, kterému vysvětlovalo pojmy ze zemědělské oblasti. Jednomu takovému pojmu „rodová půda“ věnovalo Volné slovo celý článek na titulní straně z 11. února. Čtenáři přibližovalo a

¹⁶³ Hanáčtí zemědělci prokázali dobrou vůli.. *Volné slovo*. 13.1.1948, 10, s. 4.

¹⁶⁴ Ministerstvo zemědělství poškozují Olomouc. *Volné slovo*. 16.1.1948, 13, s. 2.

osvětlovalo tento pojem na příkladech ze života. Proto čtenář lehce pochopí problém, kterým se právě zabývá poslanecký klub ČSNS i vláda samotná.¹⁶⁵

Celé téma zemědělství se velice úzce, jak již výše naznačuji, prolíná s politikou a předvolební „kampaní“. Další článek toto dokazující se objevil v sobotu 13. ledna a to dokonce na titulní straně. Názor rolníka Václava Lednického v kritičnosti předstihl i představitel ČSNS, jeho výtky se hlavně týkali tzv. Vyživovacích komisí při národních výborech, které podle Lednického mění československou demokracie na politický stát. Udával i základní důvody proč. Dodávky v brožuře ministerstva vnitra, která měla být pomocnicí Vyživovacích komisí, byly nesmyslně nadsazeny a požadavky neodpovídaly realitě, navíc se po komisích požadovalo přímo udávání zemědělců, kteří se snažili a nebo bylo u nich shledáno jakékoliv podezření ze sabotáže. Lednický toto opatření přímo srovnával z obdobím protektorátu a apeloval na českou vesnici, aby se tomu bránila. Zároveň obvinil členy KSČ z nepodpoření návrhu na zlepšení výživy a tudíž i za podíl na krizi. Celý článek zakončil jasně v tónu proti komunistům: „Cožpak jsme to tak dopracovali, že musí být používáno jen nacistických method, kdy se smělo jen mlčet? Jak by to vypadalo kdyby komunisté dostali těch 51 procent¹⁶⁶? Lidé, probud'te se a uvažujte! Jestliže to má býti jedna z cest, jak vesnici nahnat strachu, pak se mýlí. Česká vesnice se nebojí a strachu nepodlehne!“¹⁶⁷

Velmi zajímavě vyzní porovnání článku „Naše vesnice nepodlehne strachu“ a „Rozhodující boj o českou vesnici“. První článek jasně obviňoval za neúspěchy československého zemědělství komunisty a varoval vesnici před touto stranou. Celkově vyzněl, že zemědělci jsou obětí komunistů a měli by v nadcházejících volbách zabránit dalšímu ničení sebe samých.

Naopak v článku „Rozhodující boj o českou vesnici“ autor kladl vinu i na samotné zemědělce, což je v předvolební době riskantní počin. Oběma pisatelům šlo o jistý nátlak na venkovské voliče, ale rozchod mezi oběma

¹⁶⁵ Nesvazujme zemědělce nevolnictvím!. *Volné slovo*. 11.2.1948, 35, s. 1.

¹⁶⁶ V lednu 1948 viděli národní socialisté největší nebezpečí v zisku nadpoloviční většiny hlasů v Národním shromáždění pro komunisty. Nepočítali, že k volbám, jak se na ně připravovali, už nedojde.

¹⁶⁷ Naše vesnice nepodlehne strachu. *Volné slovo*. 17.1.1948, 14, s. 1.

články, ačkoliv časově nebyly příliš vzdálené, dokazuje rozmanitost názorů v ČSNS a i v jejím tisku.

Zhoršující předvolební zápolení mezi ČSNS a KSČ se projevilo právě v zemědělských tématech. Jedním z míst sporu mezi oběma stranami se stal i československý rozhlas. Státní média a informace vůbec spadala pod kompetenci ministerstva informací, které vedl komunista Kopecký. Volné slovo jako národně socialistický tisk kritizovalo československý rozhlas ovládaný komunisty¹⁶⁸. Jako příklad udávalo rozhlasový pořad se zemědělci, ve kterém jeden ze sedláků poukazoval na průměrnou dojivost svých krav - dvacet litrů mléka denně. Autor článku „ Každá kráva nedojí 20 litrů mléka!“¹⁶⁹ Skála zde obvinil KSČ ze snahy poštvat proti sobě venkov s městy prostřednictvím podobných rozhlasových pořadů. Článek si kladl za úkol osvětlit lidem z měst situaci na venkově a lidem z venkova proč se v rozhlase udávají nadhodnocená čísla. Skála varoval před tímto způsobem propagandy.

ČSNS v lednových číslech Volného slova předkládala čtenářům také svůj akční program v rámci zemědělské výroby. Na hlavních bodech programu se shodli zástupci národně socialistických zemědělců na sjezdu v Olomouci. Z textu je citelné vymezení proti dosavadní politice vlády a hlavně KSČ. Zemědělci mimo jiné odmítali znárodnování zemědělského průmyslu, jako jsou mlékárny, cukrovary a lihovary, protestovali proti nekvalifikovaným národním správcům, kteří poškozovali sedláky a zemědělská družstva. ČSNS se také shodla na co nejrychlejším zavedení starobního a nemocenského pojištění. Sjezd se vymezil i proti samotnému ministrovi zemědělství, a to hlavně díky protěžování komunistických zemědělců i úředníků ministerstva.

Zemědělství se stalo pro oblast Střední Moravy stěžejním tématem v rámci Volného slova. Československá strana národně socialistická si plně uvědomovala voličskou sílu sedláckého stavu a také informovala o hrozícím

¹⁶⁸ Komunistický vliv v rozhlase Volné slovo několikrát zdůrazňuje

¹⁶⁹ Každá kráva nedojí 20 litrů mléka. *Volné slovo*. 28.1.1948, 23, s. 1.

nebezpečí pro československý venkov ze strany komunistů. Články jsou otevřeně zaměřeny proti KSČ, většina jich je brána jako publicistika, tedy názory významných lidí z ČSNS.

4.1.2. Průmysl

Československý průmysl byl i tři roky po válce citelně poškozen. Navíc v rámci prezidentských dekretů došlo ke zestátnění velkých průmyslových podniků. Těmto podnikům byli přidělováni národní správci, kteří nemuseli dosáhnout úrovně odborníků v daném odvětví¹⁷⁰. Ve velkých podnicích vznikaly také odborové svazy, které plně ovládalo ÚRO v jehož čele stál Antonín Zapotocký.

Prvně se nad československým průmyslem pozastavilo *Volné slovo* hned se začátkem roku 1948, kdy parafrázovalo novoroční projev premiéra republiky Klementa Gottwalda. Předseda vlády ve své řeči shrnul první rok „dvouletky“¹⁷¹. V rámci průmyslu udával čísla za 11 měsíců roku 1947 a chválil plnění daného plánu na 100,7%¹⁷². *Volné slovo* uvedlo i srovnání s vývojem po První světové válce, kdy ČSR dosáhla dvojnásobku předválečné výroby až za deset let. Nyní to naše hospodářství podle Gottwalda stihlo za pouhé dva roky¹⁷³. Jedinými dvěma odvětvími průmyslu, kde Čechoslováci zaostávali, byly potravinářský a stavební průmysl. Prvně jmenovaný silně poškodila sucha léta 1947.

Nové plány a hlavní směřování československého průmyslu představili tisku ministři Ripka, Masaryk, náměstek vlády Tymeš a předseda ÚRA Zapotocký. *Volné slovo* přineslo čtenářům přepis jejich tiskové konference, kde se hlavně jednalo o zahraniční obchod, tedy o bilanci vývozu a dovozu. Politici také líčili svůj plán na zvýšení výroby, tedy boj proti prozaháleným hodinám, a to jak u dělníků, tak úředníků. Ministr Ripka varoval před spoléháním na zahraniční pomoc, která již neměla být bezplatná jako UNRRA. Pro lepší vývoz navrhoval Ripka snížení dodacích lhůt a jejich

¹⁷⁰ Vebner 2008, s.119.

¹⁷¹ Dvouletka = státní plán pro průmysl a zemědělství na 2 roky

¹⁷² Klement Gottwald: Dvouletka se daří. *Volné slovo*. 2.1.1948, 2, s. 2.

¹⁷³ Tamtéž

dodržování. Ministr Masaryk zdůrazňoval nutnost vyváženosti mezi exportem a importem a také kladl důraz na píli a pracovitost českých dělníků¹⁷⁴. Volné slovo ve svém článku dalo očividně víc prostoru nestraníkovi Masarykovi a Ripkovi jako členu ČSNS před komunistou Zápotockým.

Těžební průmysl noviny prezentovaly také v rámci dvouletky, tedy přesněji řečeno plánovaného hospodářství. Volné slovo zveřejnilo procentuální čísla v rámci těžby za uplynulý rok. Kamenného uhlí horníci vytěžili 99% z daného plánu a hnědého uhlí 102,4%. Národně socialistické periodiku vyzdvihovalo hlavně ostravský a mostecký revír¹⁷⁵.

Podobně vyzněl i článek týkající se těžby vápence v Měrotíně. Zde se podařilo plán překonat o sedmdesát vagonů vápna. Olomoucký deník dával vápenku za vzor ostatním podnikům, už tím že zdůraznil nízký počet zaměstnanců – sedmdesát tři a pokračoval slovy: „Podnik je stále zlepšován a jeho výrobní kapacita zvětšována...“¹⁷⁶.

Dvouletka se objevila i v dalších článcích týkajících se průmyslu a prakticky naplno zaplnila a ovlivnila tyto texty. Setkáme se zde s vysokým počtem čísel jak výrobních tak procentuálních. Téměř u všech odvětví, kterých se Volné slovo dotklo, se čtenář dočetl na kolik procent splnila daný plán. Například článek „Náš dvouletý plán určitě splníme“¹⁷⁷ z 29. ledna byl přímo přehlacen procenty průmyslové výroby a dopravy. Počet čísel zvětšoval ještě srovnání z předválečným rokem 1937 a poválečným rokem 1946.

¹⁷⁴ Na nás všech závisí vývoz našeho zboží. *Volné slovo*. 10.1.1948, 8, s. 3.

¹⁷⁵ Naše těžba uhlí v roce 1947 nad plánem. *Volné slovo*. 11.1.1948, 9, s. 1.

¹⁷⁶ Měrotínské vápenky zvyšují výrobu. *Volné slovo*. 27.1.1948, 22, s. 2.

¹⁷⁷ Náš dvouletý plán určitě splníme. *Volné slovo*. 29.1.1948, 24, s. 2.

4.1.3. Textilní aféra

První zmínky o problému v textilním odvětví našeho průmyslu otisklo *Volné slovo* 6. ledna. Čtenář se dočetl o zadržování velkého množství textilií v továrnách, a to ministerstvem vnitřního obchodu vedeným doktorem Čepičkou¹⁷⁸. Textilie zadržovali už od 1. prosince 1947, největší problém v této situaci vidělo *Volné slovo* v původním určení látek pro vnitřní trh za nízké ceny. Komunisté v čele s Čepičkou si prosadili zadržování zboží ve skladech, kde se do současné doby (leden 1948) vytvořily obrovské zásoby, ačkoliv na trhu látky chyběly, za účelem zdražení.

„Textilní aféra“ se dostala až k interpelacím v rámci parlamentu. Mimo jiných otázek na ministry se projednávalo proč nebyl vypracován jednotlivý plán na reorganizaci distribuce textilu v dohodě s NÚC¹⁷⁹. Na to ministryně průmyslu Jankovcová odmítla odpovídat, protože se to netýká žádného zákona a tudíž by se tím sněmovna neměla zabírat. Ministr zahraničního obchodu Ripka se nemohl k textilu vyjádřit, protože rezoluce týkající se tohoto problému mu nebyla vůbec předložena. Další otázku týkající se aféry směřoval poslanec Přeučil opět na ministry Ripku a Janovcovou, a to co se vlastně stalo se sklady textilu převzatých z přebytku cizích armád, z fondů národní obnovy a ze zabavených skladů. Na to opět ministři neodpověděli.¹⁸⁰

Textilní aférou s zabývala i publicistická část *Volného slova*. Zde autor kladl vinu na KSČ a její tzv. obchod s mísou čočovice. Užíval záměrně biblického přirovnání a místo čočovice použil kousek látky, kterou si komunisté zotročili československé občany. Připomněl oba návrhy na řešení textilního problému v ČSR – tedy národně socialistický, který se snažil o zavedení rovnoměrnosti a kontroly bez toho aby zanikla soutěž. A komunistický který podle autora měl za úkol jen získat další průmyslové odvětví pod svou kontrolu.

¹⁷⁸ Ministerstvo zadrželo miliony metrů. *Volné slovo*. 6.1.1948, 4, s. 1.

¹⁷⁹ Nejvyšší úřad cenový

¹⁸⁰ Neuspořující odpovědi členů vlády o textilu. *Volné slovo*. 5.2.1948, 21, s. 1.

Samostatným článku publicistického rázu se *Volné slovo* vrátilo i k interpelacím na ministry ohledně textilu. Noviny kritizovaly postoj ministrů k otázkám, jejich vyhýbavé odpovědi a na obzvláště nepříjemné otázky absenci odpovědí. Autor článku rekapituloval otázky poslanců¹⁸¹, a to nejen ty týkající se zdražení a skladování (zdržování) textilií, ale i na personální otázky v tomto odvětví. Opět se zde poukázal na snahu komunistů dosadit si na vrcholná místa „své lidi“.

K tomuto tématu se vyjádřil národně socialistický poslanec Přeučil, jehož proslov se stal základem článku¹⁸² ve *Volném slově*. Přeučil zde kritizoval někoho – není zde explicitně uvedena Komunistická strana i když z předešlého kontextu to jasně vyplývá, ze záměrného poškozování československého hospodářství, a to nejen textilu. Přeučil varoval před dalším znárodňováním, čímž by se zničilo nejen velké a střední podnikání, nýbrž i drobné. „Tady nešlo o textil, pravil, tady šlo o celé soukromé podnikání,“¹⁸³ tuto větu použili v novinách dokonce i jako titulky. Slova „o celé soukromé podnikání“ byla i graficky zvýrazněna (odlišuje je velikost písma). Rámci politického tisku a předvolební kampaně se zde stavěla ČSNS do role jakéhosi ochránce práv drobných podnikatelů a řemeslníků před vše znárodňujícími politiky – opět z celkového kontextu textilní aféry se těmito politiky myslí komunisté.

Přeučilova řeč velmi připomínala podobné národně socialistické „útoky“ z oblasti zemědělství. Kde bylo ovšem těchto apelů mnohem více, protože Olomoucko potažmo Hanou lze prakticky považovat za typickou zemědělskou oblast. U obou témat autoři (v zemědělství samotní politikové, v textilu parafráze poslancova projevu) připomínali období Protektorátu Čechy a Morava a do jisté míry hrozili jeho znovunastolení, z pohledu politiky a politických svobod a samozřejmě i z důvodu hrozícího znárodňování majetku.

V lednu se situace s textilem ještě zhoršila úplným vázáním všech látek, i ty poslední doposud volné textilie – mohly být koupeny za peníze bez šatenky

¹⁸¹ Ty se čtenáři mohli dočíst už 5. února

¹⁸² Nejde o textil, ale celé soukromé podnikání. *Volné slovo*. 11.2.1948, 35, s. 2.

¹⁸³ Tamtéž

– se nyní musely kupovat se šatenkou. Což devalvovalo její dosavadní hodnotu. Každý občan obdržel 80 bodovou šatenku¹⁸⁴ a zbytek oblečení si mohl za peníze dokoupit, což nyní již nešlo a 80 bodů bylo málo. Navíc devalvací šatek se zvýšila i bodová cena jednotlivého oblečení.

Další opatření v rámci přidělového systému na textil užily úřady na začátku února 1948. Platné šatenky musely být orazítkovány na MNV, a to jen ty které uživatelé neustříhli od kmenové poukázky. Ustřižené propadly. Od 2. února nesměli obchodníci prodávat jakýkoliv textil na neorazítkované lístky. Jako jedinou výjimku vyčlenily úřady kojenecké a mateřské oblečení.

Téma textilu, které se dotýkalo prakticky všech čtenářů, se v novinách pravidelně objevovalo přes celé zkoumané období. ČSNS zde opět zastávala funkci ochránce demokracie a vlastnických práv československých soukromníků. Ze článků jasně vyplývá předvolební duch, tedy snaha národních socialistů přesvědčit voliče, aby nevolili komunisty.

4.1.4. Doprava

Plánované hospodářství neboli tzv. Dvouletka zasahovala i do rezortu dopravy. I zde se plánovalo a pracovalo na „procenta“, to se týkalo všech odvětví dopravy – letectví, MHD, železnice, autobusové i nákladní přepravy. Tři roky po válce se československá infrastruktura z části již vzpamatovala a čekal ji další rozvoj, ten se zrcadlí v tisku a *Volné slovo* není výjimkou. Jako příklad takového pokroku uvedl národně socialistický tisk zřízení nových rychlíkových spojení mezi Olomoucí a Slovenskem.¹⁸⁵

Další rozvojovou oblastí dopravy bylo letectví. To zaznamenalo v poválečném období vzestup jak v množství leteckých spojů tak v počtu nalátných kilometrů. Úspěch československých aerolinek zrcadlilo i *Volné slovo*. Jak už je v hospodářských tématech zvykem noviny přednášely čtenářovi velký a přesný výčet čísel z letecké dopravy. Údaje osvětlovaly značný vývoj mezi léty 1946 a 1947. V rámci tratí, na kterých

¹⁸⁴ Textilie, jež byly volné, nyní vázány. *Volné slovo*. 29.1.1948, 24, s. 1.

¹⁸⁵ Nové rychlíkové spojení se Slovenskem. *Volné slovo*. 8.1.1948, 6, s. 1.

československé aerolinky létaly, nastal trojnásobný nárůst, podobně jako v počtu přepravených osob a nákladu.¹⁸⁶

I v roce 1948 v rámci dopravních zpráv zaujaly své místo informace o nehodách a silničních neštěstích. V lednu jsme se mohli dočíst o nutnosti změn dopravního řádu hlavního města Prahy. Článek doplňovaly statistiky nehodovosti na tomto území. Toto téma je poměrně neobvyklé v rámci regionálního tisku, *Volné slovo* je sice značnou částí svého zaměření nadregionální, ale spíše ve smyslu celostátních témat. Text „Praha potřebuje nový dopravní řád“¹⁸⁷ se vymykal svým regionálním zaměřením, ale na rozdíl od Olomoucka.

V rámci osobní automobilové dopravy se *Volné slovo* dotklo i tématu údržby silnic, která svými vysokými náklady zatěžovala Správu silnic. Čtenáři přiblížilo špatný stav cest zvláště na Olomoucku a Severní Moravě, kde komunikace zničili nacisté. Opravy těchto silnic *Volné slovo* přičítalo snaze o zlepšení celkového hospodářství republiky, tedy jakéhosi všeobecného „budování“ nového Československa. Lepší cesty, totiž znamenaly menší spotřebu pohonných hmot a celkově menší opotřebení vozidel.

Železnicí se *Volné slovo* zabývá spíše z pohledu zvláštností. Jedním takovým tématem je úzkokolejná trať¹⁸⁸ v oblasti Osoblahy, kde nacisti zničili původní vlakové soupravy a tím vlastně odřízli celou oblast od zbytku republiky. V roce 1948 upozornil národně socialistický tisk na zhotovení nových vlaků v Tatře Kopřivnice jen pro danou trať¹⁸⁹.

Noviny si také všímaly železničních neštěstí (nehod) . Informace o nich podávaly velmi přesné, dokonce i se jmény účastníků. Jako příklad poslouží nehoda v Brně, která byla velmi detailně popsána. Opět se potvrdila nadregionální působnost *Volného slova*.

¹⁸⁶ Mohutný vzestup čs. letecké dopravy. *Volné slovo*. 10.1.1948, 8, s. 3.

¹⁸⁷ Praha potřebuje nový dopravní řád. *Volné slovo*. 8.1.1948, 6, s. 4.

¹⁸⁸ Československý průmysl 1948 Ústřední svaz československého průmyslu, Praha 1950, str. 69

¹⁸⁹ Spojení se zapomenutým koutem republiky. *Volné slovo*. 17.1.1948, 14, s. 2.

4.2. Politická témata

Tiskovina *Volné slovo* jak už výše zmiňuji byla jedním ze stranických periodik ČSNS. Z toho vyplývalo její politické zaměření, a to ve všech tématech. Ve *Volném slově* z roku 1948 vycítíme předvolební období, několikrát a to pravidelně se spekuluje o termínu voleb. Národně socialističtí politici zde také oslovovali určité skupiny, převážně zemědělce v rámci „předvolební“ kampaně. Hlavní snahou těchto článků bylo jisté zastrašení voličů nebezpečností komunistů a jejich nástupu k moci, kterému mohla zabránit jen ČSNS (dle *Volného slova*).

Politická témata se netýkala jen voleb, nýbrž i vytvoření nové československé ústavy, samosprávy, KSČ nebo významných politiků jako byli Petr Zenkl či Jan Masaryk. Většina těchto témat se také prolíná již z výše zmíněnou hospodářskou stránkou.

4.2.1. Nová ústava

Československo od pádu nacismu v roce 1945 potřebovalo zavést novou ústavu, ve které by byly zakotveny veškeré podstatné změny v jeho fungování. Ačkoliv v roce 1948 uběhly už tři roky od konce války, československé politické strany se nedokázaly dohodnout na znění nové konstituce. Rok 1948 ji měl konečně přinést, ale v prvních dvou měsících opět docházelo k neshodám v Národní frontě.

Novou ústavu řešil již ve své novoroční řeči pan prezident Edvard Beneš, kterou parafrázovalo *Volné slovo*¹⁹⁰. Beneš kladl velký důraz na dokončení nejdůležitějšího právního předpisu Československa, zároveň chválil poslance a politické strany za dosavadní dílčí úspěchy na ústavních dohodách. V roce 1948 viděl konečné řešení ústavní otázky.

Prezident Beneš se stal jednou z hlavních postav ve vývoji naší ústavy. V prvních člancích komentujících její přípravu vždy figuruje Beneš „v hlavní roli“. Na sjezd slovenské Demokratické strany, kde volili nové

¹⁹⁰ Nejdůležitější je dohoda o ústavě. *Volné slovo*. 3.1.1948, 3, s. 1.

předsednictvo, zaslal doktor Beneš telegram, kde opět apeloval na vzniku a schválení nové ústavy.¹⁹¹

Toto téma odsunuly do pozadí oddalující se volby a pozdější vládní krize. V době podání demise nekomunistických ministrů se téma nové ústavy prakticky vytratilo. Mezistranická dohoda se nemohla uskutečnit v době kdy samotná Národní fronta procházela obrovskou krizí, která na konci února vyvrcholila v převzetí veškeré moci komunistickou stranou. Nová ústava se přece jen v roce 1948 ustanovila, ale prezident Beneš odmítl podepsat tento dokument a následně abdikoval. Platnost ústavy z roku 1948 zaručil svým podpisem až nový prezident Klement Gottwald.

4.2.2. Volby do parlamentu

V roce 1946 proběhly první svobodné volby v poválečném Československu, toto hlasování vyhráli komunisté, kteří dosadili i svého premiéra Gottwalda. Vláda se skládala ze stran v Národní frontě – KSČ, KSS, ČSNS, ČSSD, Demokratické strany a lidovců. Tato vláda měla mandát jen na dva roky a v průběhu roku 1948 mělo dojít k novým volbám. Ty se měly stát rozhodujícími v dalším vývoji Československé republiky.¹⁹²

V okolních státech v tzv. sovětském područí už vládli komunisté. Odhady voleb sice naznačovaly opětovné vítězství Gottwaldovy strany, ale díky nedostatkům v hospodaření a také značnému suchu 1947 nepředpokládaly zisk nadpoloviční většiny pro KSČ. Což nutilo jak československé komunisty tak jejich zahraniční protějšky k tlaku na předsedu strany a vlády¹⁹³, jenž měl neprodleně zemi dovézt do socialistického tábora. Volby mohly tento plán zmařit, a proto se KSČ snažila o jejich odložení, na to reagovaly „opoziční strany“¹⁹⁴ i ve svém tisku.

Články týkající se výlučně voleb nalezneme ve Volném slově až ke konci ledna 1948, přesněji řečeno 23. ledna, kdy o termínu jednala Národní fronta.

¹⁹¹ President republiky demokratům. *Volné slovo*. 27.1.1948, 22, s. 1.

¹⁹² Veber 2008, s.45.

¹⁹³ Zenkl 1997, s.157.

¹⁹⁴ Strany nebyly v opozici v pravém slova smyslu, protože s podílely na vládě. Opozici myslím nekomunistické strany.

V periodiku se dočteme o postoji ČSNS a jejich návrhu spojit volby parlamentní s volbami do národních výborů¹⁹⁵. Zde se *Volné slovo* jasně proklamovalo jako národně socialistický tisk a subjektivně zveřejnilo jen návrh ČSNS. O jiných termínech se zde nedočteme.

Podobně vyzněl i text „Termín voleb musí být dodržen“, ve kterém shrnuli jednání poslaneckého klubu národních socialistů. Zajímavé bylo celkové pojetí článku, kde i přes palcový titulek se k samotným volbám vztahovaly jen dvě poslední věty posledního odstavce.¹⁹⁶ ČSNS v tématu voleb spolupracovala i s lidovci a demokraty v rámci zveřejňování nutnosti brzkých voleb. Jako jeden z hlavních důvodů uváděla práci na nové ústavě.

Text z 31. ledna se vyznačoval jasně publicistickým sežřením, ačkoliv se objevil na titulní straně. *Volné slovo* upozorňovalo články z *Lidové demokracie* a *Práva lidu*, které apelovaly na brzké volby. Autor se snažil poukázat na komunisty, kteří oddalovali termín. „Kdo je proti dohodě o datu voleb?“, těmito slovy končí článek. Jasně vyjmenování všech vládních stran až na komunisty dává čtenáři odpověď¹⁹⁷.

Volné slovo komentovalo i neúspěšné jednání Národní fronty ve výtisku z 7. února¹⁹⁸. Zde již otevřeně napadá komunisty z oddalování voleb. KSČ navrhla termín až na 23. května s čímž ostatní strany nesouhlasí. Hlavním odpůrcem je právě ČSNS jako druhá největší strana Československa.

Národně socialistické útoky na KSČ se ještě více projeví ve vydání *Volného slova* z 8. února 1948, zde se opět opakovaly informace ze 7. února. ČSNS varovala před nekalými volbami, které se snaží KSČ ovlivnit přes Bezpečnost – a to hlavně čistkami v jejím systému a přes rozhlas. Obě ministerstva – informací i vnitra – spadala pod komunistické ministry Kopeckého a Noska¹⁹⁹. Národní socialisté se sami stavěli do světla ochránců demokracie a snaže zamezit komunistům ovládnutí země.

¹⁹⁵ Zatím žádná dohoda o termínu voleb. *Volné slovo*. 23.1., 19, s. 1.

¹⁹⁶ Termín voleb musí být dodržen. *Volné slovo*. 30.1.1948, 25, s. 1.

¹⁹⁷ Kdo oddaluje volby a práci na ústavě. *Volné slovo*. 31.1.1948, 26, s. 1.

¹⁹⁸ Proč je termín voleb uměle oddalován. *Volné slovo*. 7.2.1948, 32, s. 1.

¹⁹⁹ Veber 2008, s.57.

Podobně jako ústava i volby se dostaly do ústraní po prohloubení vládní krize a řešení problémů v Bezpečnosti. Volby se nakonec uskutečnily již v „jiném“ Československu plně pod taktovkou komunistů.

Volební kampaň a samotné téma voleb se ve Volném slově neukazovalo jen rámci řešení termínu, ale také v oblasti získávání hlasů. Již výše v kapitole 5.1.1. Zemědělství se zmiňují o národně socialistické předvolební kampani, která byla na Olomoucku zaměřena směrem k zemědělství. Její forma spočívala v útocích na komunisty a v apelu na rolníkův vztah k půdě. Hlavní zbraní proti KSČ se stala možnost znárodnění půdy. Téma volby se pravidelně opakovalo v textech vedoucích představitelů ČSNS jako Zenkl či Drtina. Volby se také změnily z pohledu Volného slova na souboj dvou stran ČSNS a KSČ, na ostatní členy Národní fronty se poukazovalo minimálně, a pokud tak jen jako na spojení národních socialistů.

4.2.3. Zahraniční politika ČSR a poměry v pohraničí

Zahraniční politiky ČSR nastiňují již v kapitole 4. Zahraniční témata ve Volném slově. Takže od roku 1945 (vlastně již od roku 1943)²⁰⁰ zahraniční politika směřovala východním směrem, a to hlavně k osvoboditelům ze Sovětského svazu. Vliv této nové supervelmoci na Střední Evropu po válce značně stoupl. Jak zmiňují ve 4. kapitole v době začátku roku 1948 se nacházelo Československo jako poslední ještě demokratický stát v jeho sféře vlivu. Rumunsko, Bulharsko, Maďarsko, Polsko i Jugoslávie²⁰¹ se staly komunistickými zeměmi, které prakticky ovládala Moskva. Československo v mnou zkoumané době sice nebylo komunistickou zemí, ale i tak se v zahraniční politice celkově podřizovalo SSSR (viz Marshallův plán²⁰²).

Volné slovo přinášelo zprávy týkající se hospodářské stránky naší zahraniční politiky, a to byly především obchodní smlouvy mezi ČSR a jeho východními spojenci a také výpomoc z SSSR, především obilí a dobytek. Dočítáme se také o pomoci ze západu, hlavně o půjčce na bavlnu.

²⁰⁰ Podpis československo-sovětské smlouvy

²⁰¹ Jugoslávie je v této době ještě ve velmi přátelských vztazích s SSSR

²⁰² Veselý 2007, s. 365.

Československou zahraniční politiku vedl ministr Jan Masaryk, který si už v době před válkou a hlavně za války získal množství diplomatických přátelství po celém světě²⁰³, podobně na tom byl i prezident Beneš bývalý ministr zahraničí²⁰⁴ na tyto styky reaguje i Volné slovo – například při návštěvě tajemníka OSN, který navštívil ČSR jen za účelem schůzky s Masarykem.

Zajímavou částí dějin roku 1948 a zvláště února jsou postoje velvyslanců v ČSR. Volné slovo informovalo jen o jmenování nového britského velvyslance na našem území Dodona. Naopak, ale neinformuje o odjezdu a urychleném návratu amerického velvyslance a roli sovětského vyslance a poradce v Praze.

Samostatnou kapitolu tvoří československo – německé vztahy, které se stupňovaly již od roku 1935 až do odsunu Němců z území naší republiky. Tyto zahraniční vztahy přešly do pohraničních problémů nového Československa.

Hranice se staly po roce 1939 pro Čechoslováky velmi háklivým tématem. Po 2. světové válce jsme jako jediná vítězná země přišli o část svého území – Podkarpatská Rus. Již proto se stala ochrana hranic životně nutnou a pro ČSR to platilo mnohonásobně. Navíc jako nová součást Východního bloku po spuštění „železné opony“ znamenaly naše hranice stykový bod mezi dvěma světy. Proto se staly téměř nepropustnými. V době před únorem 1948 docházelo stále k vyrovnáváním se s válkou - Banderovci²⁰⁵, navíc nastal i největší přesun obyvatel v naší historii. Němci, kteří byli na základě Benešových dekretů odsunuti z Československa, uvolnili své majetky – nemovitosti, pole i živý inventář na pospas novým osidlovatelům, tedy museli uvolnit. Odsun Němců zavinil „horkost“ čs. hranic v období 1945 až 1948.

Přesně takové zprávy zveřejňovalo i Volné slovo (zde opět jeho nadregionální rozhled). Například z 2. ledna 1948 informovalo o vraždě dvou financů na Mariánskolázeňsku skupinou mužů, jež směřovali do

²⁰³ Kosatík 2009, s. 289.

²⁰⁴ Zeman 2009, s. 350.

²⁰⁵ Ukrajinská povstalecká armáda

Německa. V novinách se dočteme i detaily ze života mrtvých – snaha o hluboký lidský příběh – čtenář se dočetl počet dětí mrtvých a o reakcích jejich manželek na zprávy o smrti mužů. Podobně pokračovalo i v článcích o zastřelených lyžařích u polských hranic.

Z mezinárodních vztahů týkající se ČSR, se ve Volném slově objevovaly hlavně zprávy o hospodářských stycích a smlouvách. Největší roli hral v roce 1948 sice již odmítnutý, ale stále aktuální Marshallův plán.

4.2.3.1. Jan Masaryk

Významnou roli v zahraniční politice Československa hrál její ministr zahraničí Jan Masaryk. Politik, jenž vedl českou diplomacii již za války, si získal velkou oblibu u lidu, hlavně svými řečmi z Londýna na rozhlasové stanici BBC a také tím, že byl synem prvního prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. V Gottwaldově vládě zasedal Jan Masaryk jako nestraník, čímž se jeho postava jevila v únorových dnech jako pomyslný jazýček na vahách²⁰⁶.

Kromě obliby na domácí půdě měl Masaryk dobré styky i v zahraničí, americký prezident Roosevelt jej nazýval svým přítelem, prezidenta Trumana znal Masaryk již v době jeho senátorské kariéry, podobné styky měl i ve Velké Británii a v OSN.²⁰⁷

Volné slovo na Masaryka nahlíželo v dobrém světle. Jeho názory tlumočilo v samostatných článcích – celkem v šesti, což je nejvíce mimo národně socialistické politiky. Mezi tyto texty není započítána Krčmaňská aféra.

Masarykovo postavení se v rámci mezinárodní politiky velmi zhoršilo po vymezení Československa v rámci Východního bloku. V roce 1947 při oficiální návštěvě USA mu odmítl prezident Truman schůzku a ministr zahraničí Marshall²⁰⁸ odmítl jeho návrh na pomoc ČSR, přesto jeho postavení doma stále zůstávalo na vysoké úrovni. Jeho hlas ve vládě byl jeden z rozhodujících, navíc měl dobré vztahy jak s komunisty (Kopecký, Gottwald), tak s nekomunisty – patřil do hradní skupiny²⁰⁹. Proto s ním

²⁰⁶ S jeho podporou počítaly jak nekomunistické strany, tak KSČ.

²⁰⁷ Výše je zmíněna osobní návštěva tajemníka OSN Lieho u Masaryka.

²⁰⁸ Veber 2008, s. 89

²⁰⁹ Kosatík 2009, s. 304-305.

počítali národní socialisté i prezident Beneš jako s člověkem, který by mohl vést novou vládu, jenž by vyšla z krize v únoru 1948²¹⁰, přesto díky jeho dobrým vztahům s komunisty nebyl předem informován o abdikaci nekomunistických ministrů. Sám se úřadu nevzdal a vytrval v něm až do své smrti 10. března 1948.

Kladný pohled na Jana Masaryka v národně socialistickém tisku mohl být do jisté míry ovlivněn jeho předpokládanou úlohou²¹¹ v budoucnosti ČSR a vlády samotné.

4.2.4. KSČ ve Volném slově

Volné slovo bylo regionálním nekomunistickým tiskem, jeho postoj ke KSČ ovlivňovala rivalita ČSNS a komunistů, jako dvou nejsilnějších stran v Československu. Tyto noviny se zabývaly postojem komunistů k zdravotnictví, rozhlasu, bezpečnosti²¹², zemědělství²¹³, volbám, ústavě atd., což také komentovaly a kritizovaly. Obzvláště v rámci zemědělství se čtenáři mohli dočíst tvrdou kritiku politiky KSČ, a to hlavně od vedoucích představitelů národních socialistů.

Postoj ke komunistům ovlivňují i blížící se volby²¹⁴ do parlamentu – Národního shromáždění. ČSNS se snažilo varovat, dokonce zastrašovat voliče – v rámci zemědělství to byly vyhlídky na znárodňování půdy v případě volebního vítězství KSČ. Volné slovo kritizovalo také způsob předvolební kampaně, jenž vedli komunisté – rozdávání čokolád a cigaret ministerstvy zemědělství a informací (obě pod správou KSČ).

Národní demokraté ve Volném slově stavěli komunisty do negativní role, ale vše probíhalo na úrovni stran. Za dobu od 1. ledna do 25. února nedošlo v tomto regionálním periodiku k osobním „útokům“ na jednotlivé představitele

²¹⁰ Kosatík 2009, s. 306.

²¹¹ Jan Masaryk byl také považován za jednoho z možných nástupců do úřadu prezidenta po Edvardovi Benešovi.

²¹² Více v kapitole 5.3.

²¹³ Více v kapitole 5.1.1.

²¹⁴ Jak již výše zmiňuji termín voleb nebyl přesně dán, ale i tak podle zákona musely v roce 1948 volby proběhnout.

KSČ – jako byly předseda strany a zároveň premiér Klement Gottwald nebo tajemník Rudolf Slánský.

Kritický postoj k jednotlivým komunistickým straníkům zapříčinily spíš jejich rezorty ve vládě. Nejvíce kritizovanými ministry se stali ministr informací Kopecký a ministr vnitra Nosek. Volné slovo opakovaně poukazovalo na zneužívání státního rozhlasu komunisty přes ministra Kopeckého. Zde se opět vracím k zemědělství, již výše zmiňuji příklad pravidelné dojivosti mléka nad 20 litrů denně²¹⁵.

Volné slovo ostře napadalo československý rozhlas: „Zdá se, že dnešní mocipáni v československém rozhlase si dost dobře neuvědomují, že na rozhlas přispívají svými měsíčními poplatky všichni občané tohoto státu bez rozdílu politické příslušnosti a vyznání.“²¹⁶ Tato slova komentovala komunistickou politizaci zjištění ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny z ČSNS ohledně příprav v tzv. Krčmaňské aféře.

Podobný přístup mělo Volné slovo také ministru vnitra Václavovi Noskovi a ke změnám ve na vedoucích pozicích SNB.

4.3. Sbor národní bezpečnosti

Mezi změny v poválečném Československu patřilo také sjednocení útvarů policie a četnictva pod jednotný Sbor národní bezpečnosti (SNB). Tato složka byla podřízena ministerstvem vnitra vedeným komunistou Václavem Noskem již od roku 1945.

Podobně jako v „nové“²¹⁷ armádě i v SNB se bral ohled na politické smýšlení a minulost jejich členů – tedy přesněji řečeno docházelo k čistkám jak v řadách četníků, tak policistů. Za tři roky působení Noska v rezortu z SNB stala „spolehlivá“ složka pro KSČ, mnohá místa v Bezpečnosti obsadili komunisté²¹⁸ a ti byli také uváděni do vrcholných funkcí²¹⁹.

²¹⁵ Tento příklad je více rozveden v kapitole 5.1.1.

²¹⁶ Náš rozhlas už nikomu nic nenamluví.. *Volné slovo*. 27.1.1948, 22, s. 1.

²¹⁷ Myšleno poválečné.

²¹⁸ Veber 2008, s. 77.

²¹⁹ Tamtéž

Změn v Bezpečnosti si všímaly také noviny a velmi kriticky je komentoval právě tisk spojen s ČSNS, tedy nekomunistická periodika, jako *Volné slovo*. K tématu SNB a posunech v jejich funkcích dospělo již v době před vládní krizí způsobenou přesunem osmi nekomunistických velitelů z Prahy.

18. ledna 1948 zveřejnilo *Volné slovo* článek s názvem „Stranická Bezpečnost není Bezpečností“. Zde je parafrázován národně socialistický poslanec Ota Hora, který poukázal na snahu KSČ odstranit z SNB nekomunisty – „... jsem ve sněmovně upozornil na mimořádné úsilí komunistické strany Československa ovládnouti celý policejní aparát a zejména, aby SNB, státně bezpečnostní složka byla neprodyšně komunistická.“²²⁰ Čtenář se dočetl o konkrétních příkladech přesunů nekomunistických velitelů SNB v Jihlavě, v Olomouci nebo v Klatovech. Uvedeny byly i jména jednotlivých příslušníků Bezpečnosti.

V článku se otevřeně mluvilo o nastolení policejního státu, jaký zde byl před třemi roky²²¹. Hora apeloval na moc, kterou komunisté získali přes loajální členy SNB. Musíme si uvědomit, že tento text časově téměř o měsíc předchází vládní krizi způsobené přesunem v Praze. Informace v něm podané také ukázaly na chaos vzniklý v SNB, většinu vedoucích důstojníků (tedy nekomunistických – včetně sociálních demokratů²²² a nestraníků) odsunuli z jejich postů z důvodu snižování stavů. Zároveň na jejich „nadbytečné“ posty nastoupili komunisté²²³.

Pro období začátku roku 1948 poukazovala na stav SNB také tzv. krabičkový atentát²²⁴ na ministry Drtinu, Zenkla a Masaryka. Pumový útok z roku 1947 na tyto nekomunistické politiky se nezdařil. Ale vyšetřování se vleklo a nevedlo k žádným zjištěním. Jan Masaryk dokonce prohlásil: „Někdy si připadám, jako kdybych ty krabičky poslal sám.“²²⁵ Do vyšetřování musel zasáhnout až ministr spravedlnosti Prokop Drtina (ČSNS) a

²²⁰ Stranická Bezpečnost není Bezpečností. *Volné slovo*. 18.1.1948, 15, s. 1.

²²¹ Přirovnání KSČ k nacistům

²²² ČSSD – byla vedena Zdeňkem Fierlingerem a prakticky spolupracovala s KSČ, po únoru 1948 se do ní začlenila.

²²³ Veber 2008, s.75.

²²⁴ Krčmaňská aféra

²²⁵ Kosatík 2009, s. 306.

jeho lidé teprve dospěli k určitým poznatkům – například skladiště zbraní v Olomouci. Volné slovo popsalo reakci KSČ a ministra Noska na Drtinovo zjištění, které komunisté popřeli a tvrdili, že tyto poznatky měla SNB již na začátku vyšetřování.²²⁶ Článek opět kriticky nahlížel na práci a poměry v Bezpečnosti.

4.3.1. SNB a její role ve vládní krizi

13. února 1948 se vláda usnesla na nutnosti zastavení personálních a organizačních změn v pražské SNB – zde bylo odvoláno osm vedoucích důstojníků²²⁷ a převeleno na venkov²²⁸. Tyto změny se nelíbily nekomunistickým ministrům, kteří si vynutili objasnění situace samotným ministrem vnitra Václavem Noskem, ten měl před vládou vystoupit na zasedání 17. února a objasnit personální pohyby u Bezpečnosti.

Tohoto zasedání se Nosek neúčastnil – omluvil se z důvodu nemoci. Přesto nekomunističtí ministři trvali na dodržení usnesení vlády z 13. února a objasnění těchto posunů na zákonem zástupci ministra vnitra, kterým byl ministr informací Kopecký. Komunisté ve vládě včetně premiéra Gottwalda se snažili oddálit toto usnesení. Což vedlo až k přerušení zasedání, které prosadil předseda vlády bez předešlého hlasování ministrů.

Volné slovo informovalo o přerušení zasedání vlády 18. února 1948²²⁹. Kromě popisu situace v SNB a i samotného zasedání vlády, najdeme v článku také otázku na možné vyústění vládní krize – „má cenu ve vládě pokračovat, pokud nejsou plněna vládní usnesení?“²³⁰ Volné slovo zdůrazňovalo nepředvídatelné ukončení vládní schůze Gottwaldem a informovalo o zasedání předsednictva ČSNS, které rozhodne o dalším postupu strany²³¹.

²²⁶ Prohlášení KSČ a ministra vnitra. *Volné slovo*. 23.1.1948, 17, s. 2.

²²⁷ Obvodní velitelé

²²⁸ Veber 2008, s. 77.

²²⁹ Nečekaně přerušena schůze vlády. *Volné slovo*. 18.2.1948, 41, s. 2.

²³⁰ Tamtéž

²³¹ Více v kapitole 5.8.

21. února 1948 přináší Volné slovo článek *Nepřipustíme policejní režim*²³², přímo obvinilo vedoucí činitele československé Bezpečnosti z poslušání rozkazů ze sekretariátu KSČ. Zároveň se snažilo ze svého pohledu dát na pravou míru informace z komunistického tisku, který zastával opačné názory než národně socialistické Volné slovo. Pro lepší čtenářův přehled noviny uvedly rekapitulaci dění v Bezpečnosti a na vládě od 13. února, což právě odůvodnilo špatnou interpretaci problému v komunistickém tisku. Zároveň zde kladly důraz na postavení ČSNS jako jakéhosi vůdce nekomunistických stran v boji proti komunistickému zisku absolutní moci přes SNB²³³.

Volné slovo se v tématu Bezpečnosti snažilo opět²³⁴ poukázat na nebezpečí komunistického diktátu a národní socialisty opět stavělo do postavení hráze, jenž má zadržet totalitní nebezpečí a zachránit československou demokracii. Opět zde přirovnávali KSČ k nacistům, ale ne přímo, jen zmínkami o možnosti vrátit se o tři roky zpět nebo opětovně do nesvobody.

4.4. Krčmaňská aféra – krabičkový atentát

10. září 1947²³⁵ došlo k pokusu o bombový útok na tři nekomunistické ministry Gottwaldovi vlády – Petra Zenkla (místopředseda vlády), Prokopa Drtinu (ministr spravedlnosti) a Jana Masaryka (ministr zahraničních věcí)²³⁶. První dva byli členové ČSNS, Zenkl dokonce předseda strany a Jan Masaryk zastával nestranný postoj. Útok na tyto členy vlády se odůvodňoval jejich postojem k tzv. milionářské dani²³⁷, všichni tři²³⁸ se postavili proti nadměrnému zdanění občanů ČSR s majetkem ve vyšší hodnotě než jeden milion korun²³⁹.

²³² *Nepřipustíme policejní režim. Volné slovo. 21.2.1948, 44, s. 1.*

²³³ V tomto článku zároveň Volné slovo čtenářům vysvětluje zkratku SNB jako policie.

²³⁴ Podobně jako v zemědělství, průmyslu a zahraniční politice

²³⁵ Čapka 2001, s.193.

²³⁶ Veber 2008, s. 138.

²³⁷ Kosatík 2009, s. 306.

²³⁸ Jan Masaryk se zasedání vlády neúčastnil, ale později v novinách podpořil rozhodnutí o zamítnutí tohoto návrhu.

²³⁹ Veber 2008, s. 133.

Atentát proběhl v září 1947, kdy výše zmíněným politikům přišly poštou balíčky, údajně voňavky, do jejich úřadů. Místo voňavek byly v dřevěných krabičkách bomby, ty ale nevybuchly. Vyšetřování, které vedla SNB²⁴⁰ nedospělo k očekávaným výsledkům. Proto se do vyšetřování pustil sám ministr spravedlnosti Drtina.

Pro vyšetřování sehrály velmi důležitou roli právě dřevěné krabičky ve kterých se nacházely bomby. Jejich podoba přivedla vyšetřovatele právě na Olomoucko do obce Krčmaň, kde měl žít výrobce těchto truhliček²⁴¹.

Tato událost se odehrála již na podzim 1947 přesto se vrátila na stránky tisku na počátku roku 1948, protože Drtina zveřejnil a předal SNB poznatky z šetření ministerstva spravedlnosti, což započalo výměnu názorů mezi ČSNS a KSČ.

Prokop Drtina byl politikem za ČSNS, proto se stalo jeho vystoupení při interpelacích hlavním tématem národně socialistického Volného slova z 22. ledna 1948. Po otázce komunistického poslance Zuzaňáka na vyšetřování krabičkového atentátu, kterou směřoval k ministrům vnitra a spravedlnosti, jako první vystoupil Václav Nosek²⁴². Ministr vnitra si stěžoval na nespolupráci soudu a státního zastupitelství se složkami SNB, zároveň kritizoval neochotu pomoci Bezpečnosti ze strany moravských úřadů.

Očekávanější vystoupení předvedl Prokop Drtina, který nastínil výsledky šetření olomouckého státního zastupitelství. Volné slovo Drtinův projev přímo ocitovalo²⁴³, a to v plném znění. Drtina zde odhalil průběžné výsledky vyšetřování státního zastupitelství. Stopy jasně vedly do stolárny rodiny Kopkovi v obci Krčmaň a k domovníkovi olomouckého sekretariátu KSČ Aloisi Zapletalovi. Do aféry se zapojil i komunistický poslanec Jura Sosnar, u něhož se našly i zbraně.

Díky převratu v únoru 1948 se případ Krčmaň nikdy nedošetřil, lidé v něm zapojeni jako Josef Štěpánek (tehdejší předseda MNV Krčmaň) se stal dokonce předsedou KNV. Poslanec Sosnar, ale již nesměl obhajovat svou funkci v parlamentě a musel odstoupit do pozadí. Historicky tato kapitola

²⁴⁰ Zmíněno v kapitole 5.3.

²⁴¹ Veber 2008, s. 215.

²⁴² Tamtéž, s. 141.

²⁴³ Atentát byl připravován v Krčmani. *Volné slovo*. 22.1.1948, 18, s. 1 a 3.

nejvíc proslavila obec Krčmaň, ale v jejich kronikách je víceméně pomíjena²⁴⁴.

Protože případ nebyl nikdy došetřen, nevíme kdo za atentátem stál, ale vyšetřování státního zastupitelství Olomouc, které Volné slovo zveřejnilo v rámci Drtinova projevu ukazovalo jasně na původ ze strany komunistů.

4.5. Vládní krize

Vládní krize předcházející „Vítěznému únoru“ započala na schůzi vlády 13. února. Jak již výše zmiňuji odstartovala díky přesunům v pražském SNB²⁴⁵. Nekomunističtí ministři vládním usnesením požadovali ukončení těchto personálních pohybů v Bezpečnosti. Ministr Nosek (KSČ) se z důvodu nemoci nedostavil na následující schůzi vlády a jeho zákonný zástupce ministr informací Kopecký (KSČ) na interpelace ministrů neodpovídal, napjatou situaci ukončil až ministerský předseda Klement Gottwald, jenž schůzi rozpustil, a to bez souhlasů ostatních členů vlády.

Napjatou situaci řešili nekomunističtí ministři také s prezidentem Benešem, který jim dal najevo svou podporu. Dokonce se uvažovalo o jakési překlenovací vládě vedené Janem Masarykem (vše bez jeho vědomí)²⁴⁶. Po opakovaném neřešení problému v SNB, a tedy neplnění vládních usnesení ministři za ČSNS, Stranu lidovou a Demokratickou stranu podali demisi. V této situaci se očekávalo, že Beneš podpoří tento tah jeho nepřijetím.

Komunisté, nejsilnější politická strana v ČSR se základnou milionu²⁴⁷ členů, začali pořádat masivní demonstrace²⁴⁸. V závodech, kde v rámci jejich obrany, vznikaly tzv. milice, tedy ozbrojené složky dělníků, začaly odbory²⁴⁹ rozdávat zbraně. Do Prahy byly svolány hromadné demonstrace na podporu

²⁴⁴ Bartoš 2002, s.48-50.

²⁴⁵ 5.3.1. SNB a její role ve vládní krizi.

²⁴⁶ Kosatík 2009, s. 304-305.

²⁴⁷ Veber 2008, s. 51.

²⁴⁸ Zenkl, 1997, s.156.

²⁴⁹ Odbory (ROH- revoluční odborové hnutí) a ÚRO vedli komunisté – Antonín Zápotocký. Jejich činy koordinovala strana, ale následky nesly odbory samotné. Tudíž oficiálně byla KSČ z obliga.

komunistů. KSČ se snažila celou situaci využít ve svůj prospěch, a to i svými medií.

Opoziční strany – v rámci mé práce se zaměřím na ČSNS – podcenily celou situaci v rámci celorepublikovém. Volné slovo jako jedno z národně socialistických periodik o vládní krizi informovalo. S postupujícím únorem (od 18.-25. února) téma dění ve vládě totálně v novinách převládlo. Přesto zprávy ve Volném slově řešily jen politickou krizi, ale nereagovaly na počiny KSČ, nesvolávaly příznivce ČSNS na podporu svých ministrů a jejich politiky. Naopak strany (i národní socialisté) se spoléhaly jen na postoj prezidenta, ten v této době již nebyl plně při zdraví a dění v Praze a samozřejmě i nátlak komunistů jeho konečné rozhodnutí ovlivnili²⁵⁰.

Volné slovo se začínalo více zaměřovat na vládní problémy ve chvíli demise dvanácti ministrů, do té doby sice pravidelně psalo o dění ve vládě, ale méně obsáhle. Od 18. února nacházíme ve Volném slově protikomunistické titulky – *Proti diktátu jedné politické strany*²⁵¹; *Vzpouira komunistů proti vládě*²⁵²; *Nepřipustíme policejní režim*²⁵³; *Odborářská myšlenka byla zneužita*²⁵⁴ atd. V těchto článcích národní socialisté přímo obviňovali komunisty ze snahy zmocnit se vlády v Československu.

Postava prezidenta Edvarda Beneše dosáhla v únoru 1948 klíčového postavení v řešení vládní krize, tedy hlavně²⁵⁵ z pohledu nekomunistických stran. Beneš sám osobně ujišťoval Zenkla svou podporou při osobní schůzce na Hradě.²⁵⁶ Ačkoliv Beneš jednal s politickými vůdci poválečného Československa, přesto nenašel východisko – premiér Gottwald po prezidentovi požadoval přijmutí demise všech dvanácti ministrů a doplnění jejich křesel lidmi, které sám Gottwald vybral – tedy komunisty²⁵⁷. Tato

²⁵⁰ Zeman 2009, s. 372.

²⁵¹ Proti diktátu jedné politické strany. *Volné slovo*. 20.2.1948, 43, s.1.

²⁵² Vzpouira komunistů proti vládě. *Volné slovo*. 20.2.1948, 43, s.1.

²⁵³ Nepřipustíme policejní režim, *Volné slovo*. 21.2.1948, 44, s. 1a 2.

²⁵⁴ Odborářská myšlenka byla zneužita, *Volné slovo*. 25.2.1948, 47, s.2.

²⁵⁵ Podpora od prezidenta byla klíčová, pokud by nepřijal komunistické návrhy, byla by nastolena úřednická vláda a urychleně vypsaný volby.

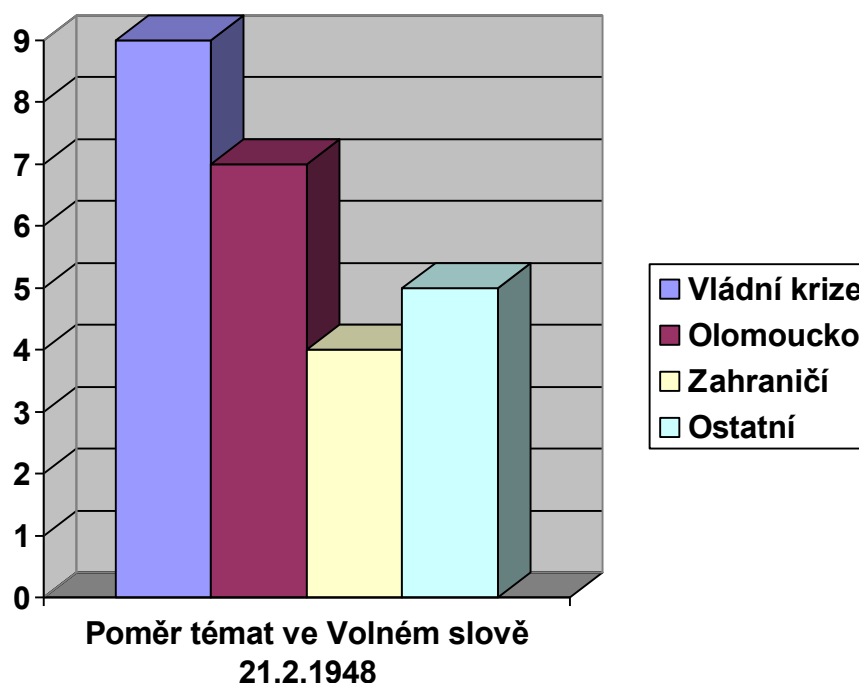
²⁵⁶ Zeman 2009, s. 372.

²⁵⁷ Veber 2008, s. 258.

„důležitost“, kterou prezidentovi přičítají historikové ²⁵⁸ není prokazatelná v rámci Volného slova. V těchto novinách byla vládní krize po celou dobu jejího trvání líčena spíše stranicky, přesně řečeno jako boj mezi stranami Národní fronty. S prezidentem se prostě počítalo jako se zjevným spojencem.

V posledním vydání Volného slova před „Vítězným únorem“²⁵⁹ v době vrcholu politické krize v ČSR, přece jen celá země čekala na prezidentův projev, ten nepřišel. Místo něj na Staroměstském náměstí premiér Gottwald pronesl svou slavnou řeč: „Právě jsem se vrátil z Hradu ...“²⁶⁰. Na vyjádření doktora Beneše se čekalo i v následujících dnech, což už Volné slovo nemohlo zachytit.

V období po demisi ministrů – od 20. do 25. února přináší Volné slovo zprávy o veškerém dění v Praze, z Olomoucka a přímo Olomouce v rámci ohlasů a dění vládní krize ne. Čtenář se nedozvěděl nic o postojích Olomouckých zástupců, jak v parlamentě, tak na KNV. Zde můžeme vypořádat jasný příklon ke kmenovému Svobodnému slovu.

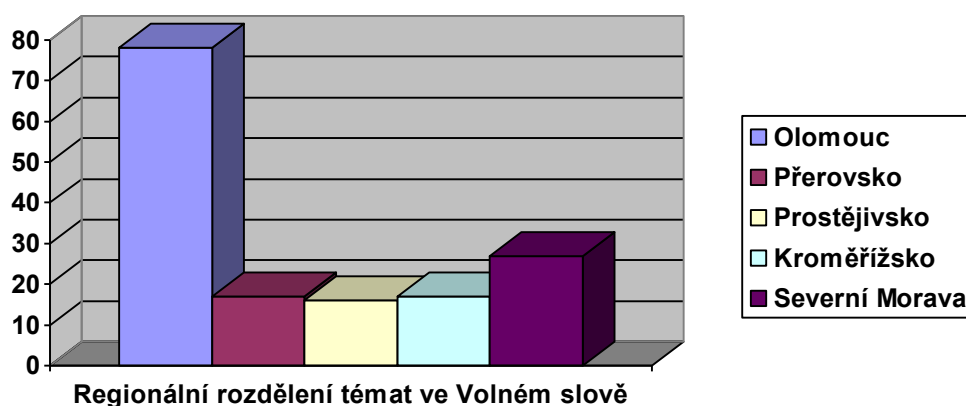
²⁵⁸ Lépe řečeno po roce 1989 je to spíše vina za umožnění nástupu komunistů k moci.

²⁵⁹ Z 25.2.1948

²⁶⁰ Veber 2008, s.330.

5. Olomoucko

Volné slovo bylo regionální mutací Svobodného slova pro oblast Střední Moravy. Hlavní část jeho zpravodajství tvořily celostátní a zahraniční zprávy, přesto se zde nacházela vyhrazená část přímo pro texty týkající se Prostějovska, Olomoucka, Přerovska, Kroměřížska a části severní Moravy. Regionálními tématy se mnohdy shodovala s celostátními, tedy zemědělství, průmysl, doprava atd. V deníku museli čtenáři místní zprávy hledat na straně čtyři, kde se nacházelo místo vyhrazené regionu – Olomoucku

5.1. Město Olomouc

Témata týkající se přímo města Olomouce a jeho bezprostředního prostředí vyloženě převažují v rámci regionálních témat. Olomouc dosáhl za období od 1. ledna do 25. února 1948 78 článků²⁶¹. Tyto regionální zprávy se nedotýkaly politiky, ale spíše hospodářství, a to ve všech jeho složkách, tedy zemědělství, průmysl, dopravu a stavebnictví nebo kultury.

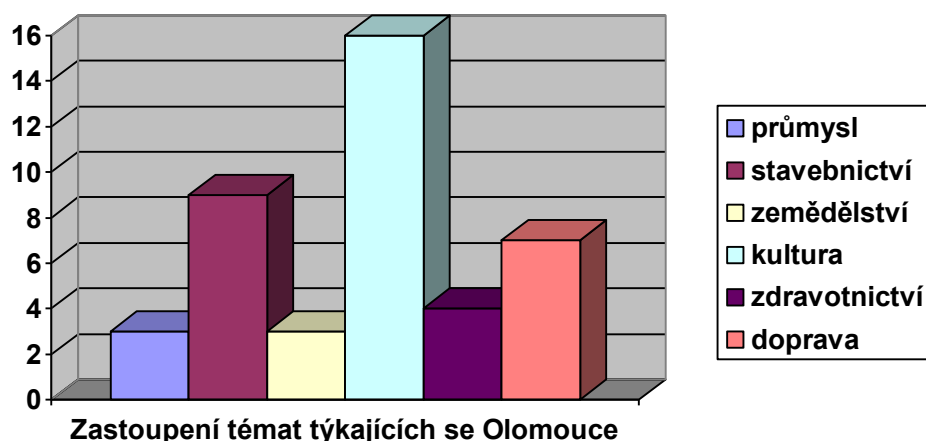
Na počátku roku 1948 se zabývalo Volné slovo v rámci regionálních zpráv podobně jako u celostátních rekapitulací roku 1947 a plány na rok 1948. Nalézáme tu články s názvy *Bilance stavebního ruchu v Olomouci*²⁶², kde se dočteme o budovách postavených, rekonstruovaných a nebo nově

²⁶¹ Viz graf Regionální rozdělení témat ve Volném slově

²⁶² Bilance stavebního ruchu v Olomouci. *Volné slovo*. 1.1.1948, 1, s. 1.

vybavených podle plánu dvouletky. Plány pro rok 1948 najdeme v člancích: *Olomoucké ulice budou uvedeny do pořádku*²⁶³; *Požadavky Olomouckého okresu v pětiletce*²⁶⁴. Zde nalézáme vytýčené body v rámci nového budování – poválečného budování ve všech sférách společenského a hospodářského života²⁶⁵.

Volné slovo se zaměřilo v Olomouci na několik specifických částí lidského života, jako kultura, průmysl, zemědělství, stavebnictví, doprava a zdravotnictví. Každý z těchto okruhů je zastoupen různým počtem článků²⁶⁶.

Nejvíce textů (16) se týkalo olomoucké kultury a společenského života. Články psaly o místních plesích a kulturních akcích, buď jako pozvánky nebo popisy jednotlivých událostí. V noviny čtenáře seznamovaly i s činností moravské filharmonie a jiných kulturních zařízení a spolků. Tato část byla přímo zaměřena na obyvatele města Olomouce a jejich život.

Velmi důležitým tématem pro Olomoučany byl také stavební ruch ve městě, který se ve Volném slově objevil devětkrát²⁶⁷, což jej řadí po kultuře na nejvíce zmiňované téma z města Olomouce. Jak již výše dokládám dočítáme se v periodiku o stavebnictví předešlého roku 1947. Volné slovo přineslo přesné finanční hodnoty úprav jednotlivých institucí jako například Univerzity Palackého.

²⁶³ Olomoucké ulice budou uvedeny do pořádku. *Volné slovo*. 3.1.1948, 2, s. 4.

²⁶⁴ Požadavky Olomouckého okresu v pětiletce. *Volné slovo*. 8.1.1948, 6, s. 2.

²⁶⁵ Veber 2008, s. 120.

²⁶⁶ Viz graf Zastoupení témat týkajících se Olomouce.

²⁶⁷ Tamtéž

Zdravotnická témata ve Volném slově se omezila jen na obraz zlepšení československého lékařského systému v této oblasti. V periodiku s poukazovalo na pokroky českých lékařů a na nové přístroje a medicínské postupy, které k nám (do Olomouce) přišly²⁶⁸. Podobné tematizování dostala i doprava. Informace dopravního rázu se omezily na výstavbu nebo znovu obnovení určitých drah železnice. Zprávy také zmínily obnovu vozového parku československých drah.

Zemědělská i průmyslová témata byla ve Volném slově z počátku roku 1948 velmi sporadická, tedy jen pro oblast města Olomouce a jeho bezprostředního okolí. Oba tematické okruhy se objevily jen ve třech článcích.

Olomoucká témata ve Volném slově měla pro čtenáře ryze místní význam. Jejich informační kvalita spočívala v upozornění na místní dění, proto největší obsah dostal tematický okruh kulturní. Musíme vzít také v potaz, že v období od 1. ledna do 25. února se přímo v Olomouci nedělo nic neobvyklého, tedy ve smyslu velkých afér²⁶⁹ nebo celostátně důležité události²⁷⁰.

5.2. Přerovsko

Přerovsko je součástí Olomouckého kraje s centrem v městě Přerově. Tato oblast se rozkládá východně od města Olomouce, proto se tato oblast objevovala ve Volném slově, regionálním periodiku Střední Moravy. V období prvních dvou měsíců roku 1948 jsme setkali s Přerovskem celkem v sedmnácti článcích²⁷¹.

Většina textů informovala o rozvoji průmyslu a hospodářské činnosti v této části regionu. Podobně jako u Olomouce se dočteme o nové výstavbě ve městě. V Přerově se schválil plán výstavby nové průmyslové zóny.

²⁶⁸ Olomouc vyhrává boj s nakažlivými chorobami. *Volné slovo*. 10.1.1948, 8, s. 4.

²⁶⁹ Až na Krčmaňskou aféru, ta je ale zmíněna výš

²⁷⁰ Zemědělský sjezd je také zmíněn výše.

²⁷¹ Viz graf Regionální rozdělení témat ve Volném slově

Z průmyslových odvětví olomoucký deník popisoval jen průmysl potravinářský²⁷². Jeden se týkal cukrovarnictví a chválil snahu a práci přerovských cukrovarů zničených za války. Další článek navazuje na počasí a problémy spojené s ním. Přerovský pivovar s největší ledárnou²⁷³ v kraji měl díky mírné zimě nedostatek ledu, který podle Volného slova vždy čerpal z Bečvy. V obou případech periodikum vyzdvihovalo práci místních dělníků, jak v cukrovarech, tak v pivovaru.

Další tematickou částí se stalo přerovské zdravotnictví. Přímo ke stavu zdravotnictví jako služby, se vztahoval článek zabývající se vývojem místní nemocnice. Text vyznívá velmi pochvalně pro okresní nemocnici, hlavně v kriteriích počtu pacientů a zvýšení místních primariátů. Volné slovo neopomnělo také zdůraznit na proslavenou oční specializaci přerovské nemocnice.

Zdravotnictví s hospodářstvím pojil ve Volném slově alkohol a alkoholismus na Přerovsku. V první zprávě uvedl národně socialistický deník výši „propitých“ peněz v tomto okrese, jenž se vyšplhala na dva miliony korun²⁷⁴. Což podle novin na jednu stranu přivedlo značnou částku peněz do státní kasy, ale ničí to zdraví místních lidí. Proto již další článek popisoval boj proti alkoholismu, který se povede už na školách, při práci s dětmi. V obou článcích se pracuje s ohromnou částkou 2 000 000 korun, která má sloužit jako výstraha pro „píjany“.

Přerovsko v období ledna a února 1948 hostilo sjezd československých letců, hrdinů z války. Proto tento okres navštívil i ministr zahraničí Jan Masaryk a jeho kolega z obrany Ludvík Svoboda. Návštěv politických špiček si Volné slovo všímalo a informovalo o nich již předem, a poté zpětně popisovalo jejich samotný průběh.

Podobně komentovalo i návštěvu poslance Ladislava Kameníčka²⁷⁵ z ČSNS. Tento politik se ve Volném slově objevil už u tématu zemědělství a jako odborník na toto odvětví vystoupil na Přerovsku při dvou přednáškách. Tyto

²⁷² Dobré pracovní výkony cukrovarů z Přerovska. *Volné slovo*. 1.1.1948, 1, s. 2.

²⁷³ Velká přerovská lednice zeje prázdnotou. *Volné slovo*. 20.1.1948, 16, s. 2.

²⁷⁴ V Přerově se měsíčně propíjí dva miliony Kčs. *Volné slovo*. 18.1.1948, 15, s. 4.

²⁷⁵ Viz výše.

projevy hodnotil národně socialistický tisk velmi kladně, což ovlivnila i stranická příslušnost Kameníčka.

Přerovskou stranickou politiku²⁷⁶ se *Volné slovo* také zabývalo, a to díky stále rostoucímu počtu nových členů do ČSNS, tedy dle těchto novin, které také popsaly národně socialistické personální změny na ONV.²⁷⁷

Naopak *Volné slovo* neinformovalo o sjezdu národních výborů v Přerově z 8. února 198, na němž se schválila politická linie KSČ. Podobně neinformuje o sjezdu zemědělců v Brodku u Přerova, kde se také přiklonili ke komunistickému programu.²⁷⁸

Z Přerovska nechyběl ani článek z kriminální oblasti, mladík zde přepadl dvě ženy a oloupil je. *Volné slovo* proto vydalo ve svém textu také popis tohoto pachatele a barvitě popsal přepadení i následné pronásledování mladíka.

Posledním tématem z Přerovska se stali místní Němci, tedy bývalí místní obyvatelé, kteří museli po válce Československo opustit. *Volné slovo* psalo o jejich snaze k návratu do „staré vlasti“ a zdůraznilo důležitost tvrdého postoje k těmto lidem, jenž zbrojili proti naší republice. I tři roky po válce lze z článku jasně vyčíst záporný pohled na Němce. „Němci, kteří za okupace tolik obdivovali Třetí říši, se Raichu již bohatě nabažili“²⁷⁹, „těmito kritickými slovy začínal celý článek a pokračoval ve stejném duchu.

Přerovsko bylo v počtu článku i tematicky mnohem chudší než Olomouc. Již podle grafu Regionální rozdělení témat ve *Volném slově* vyplývá, že Přerovsko společně s Kroměřížskem zabírá až třetí pozici v počtu článků-sedmnáct.

²⁷⁶ V rámci ČSNS.

²⁷⁷ Novým předsedou okresního živnostenského výboru se stal Ledr.

²⁷⁸ Vožda 1988, s. 51.

²⁷⁹ Němci z Přerova touží stále po návratu. *Volné slovo*. 10.1.1948, 8, s.4.

5.3. Prostějovsko

Okres Prostějov byl nejméně zastoupenou částí Olomouckého kraje ve Volném slově, co do počtu článků²⁸⁰. Prostějovska se jich týkalo jen šestnáct za celé období ledna a února. Tématická skladba textů týkajících se Prostějovska vyzněla víceméně podobně jako na Přerovsku. Opět se zde setkáváme s potravinovým průmyslem, stavebnictvím či místní politikou.

V potravinářství se kladl důraz na vybudování nové mrazírny pro tento okres, Volné slovo argumentovalo loňskou neúrodou a zbytečným kažením potravin způsobeným špatným uskladněním.

Za časté téma týkající se Prostějovska lze označit stavebnictví, jenž se objevilo v daném časovém úseku ve Volném slově čtyřikrát. Ve třech případech se jednalo o plány na dostavbu místní infrastruktury. Národně socialistické noviny komentovaly stavbu nové nádražní budovy v Prostějově a připomínají nesrovnalosti mezi návrhem města a drah²⁸¹. Dalšími stavbami, jenž by se měly uskutečnit během roku 1948, jsou autobusové nádraží na Pernštejnském náměstí²⁸² a nová automatická telefonní ústředna, jenž by měla navýšit telefonickou účast na 1 600 aparátů²⁸³.

Infrastruktura, tedy přesněji řečeno doprava se Prostějovska dotýkala i v dalších člancích. Prostějov se stal hostujícím městem sjezdu patnácti ředitelství Československých drah. Také kvalita místních silnic se projevila ve Volném slově, které informovalo o dobré kvalitě prostějovských vozovek, dokonce druhý nejlepší okres celé Moravy²⁸⁴.

Kultura se objevila v prostějovských tématech třikrát. Dva články se bezprostředně týkaly prostějovských dějin. V lednu 1948 by oslavil sté narozeniny první český starosta Prostějova Karel Vojáček²⁸⁵. Zde Volné slovo, podobně jako u Přerova, pracovalo s otázkou Němců a češství.

²⁸⁰ Viz graf Regionální rozdělení témat ve Volném slově

²⁸¹ Stavba nádraží v Prostějově před zahájením. *Volné slovo*. 4.2.1948, 29, s.4.

²⁸² O zřízení autobusového nádraží v Prostějově. *Volné slovo*. 7.2.1948, 32, s.2.

²⁸³ Prostějov bude mít automatickou ústřednu. *Volné slovo*. 6.2.1948, 31, s.2.

²⁸⁴ Stavba nových silnic na Prostějovsku. *Volné slovo*. 21.1.1948, 17, s. 4.

²⁸⁵ Prostějov ve vítězném boji za svobodu, *Volné slovo*. 20.1.1948, 16, s.4.

Zdůrazňovalo Vojáckovy zásluhy nad počestěním Prostějova a na převzetí moci českým kapitálem.

Druhým historicko - kulturním exkurzem tohoto periodika se stalo pátrání po údajných prostějovských kořenech rodiny prvního prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Volné slovo přineslo zprávy o vydání publikace k tomuto tématu, ta byla sepsána již před válkou.

Třetí kulturní akcí z Prostějovska dokazovalo Volné slovo úzké vazby na Olomouc a jeho univerzitu. Norové studující Palackého univerzitu se snaží, dle novin více poznat Olomoucký kraj a proto budou přednášet na Prostějovsku. Olomoucké periodikum také poukazovalo na chválu tohoto kraje prostřednictvím studentů v norských novinách.

Jedinou politickou zprávou z Prostějovska se stal nesouhlas místních odborářů s postoji předsedy ÚRO Antonína Zápotockého. Spor vyvrcholil právě Zápotockého návštěvou v Prostějově a jeho chladným přijetím místních odborářů.

Prostějovsko se tematickou skladbou podobalo Přerovsku, nalezame zde jen menší odchylky. Počet článku byl jen o jeden nižší než u Přerovska a Kroměřížska, což dokazuje rovnoměrné rozdělení dílčích částí Olomouckého kraje.

5.4. Kroměřížsko

Struktura zpráv z okresu Kroměříž byla totožná z oblastí Přerovska. Jako příklad poslouží přístup Volného slova k alkoholismu v obou regionech. Olomoucké periodikum poukazovalo na spolupráci kroměřížské SNB s protialkoholními poradnami, kam příslušníci Bezpečnosti odváželi „notorické pijany“, jak Volné slovo alkoholiky označuje. Činnost místních složek SNB je ve Volném slově dokonce chválena, což je jediným příkladem kladného přístupu k Bezpečnosti ve zkoumaném období. Jako příklad dobré práce „policie“ dokládal národně socialistický tisk vymícení prostituce v této části kraje²⁸⁶.

²⁸⁶ Boj proti alkoholismu na Kroměřížsku. *Volné slovo*. 7.1.1948, 5, s. 4.

Stavebnictví, jak je již patrné z předcházejících kapitol, se stalo trvalou složkou zpráv z okresů Olomouckého kraje. Volné slovo popisovalo zvelebování a restauraci zničených domů a průmyslových staveb na Olomoucku, ne jinak tomu bylo i v případě Kroměřížska. Zde se připomínala loňská²⁸⁷ dostavba mlékárny ve Zdounkách. Oprava a následná úprava budov (např. dostavba garáží pro mlékařské vozy) namohla dle Volného slova k rozvoji mlékárny a ke zvýšení její produktivity.

Stavební úpravy se dotkly také místní nemocnice. Zdravotnictví a okresní nemocnice jsou taktéž stálými částmi zpráv z jednotlivých částí Olomoucka. Kroměřížská nemocnice investovala třicet milionů korun na dostavbu správní budovy a zhotovení nové kotelny. V novinách se dočítáme o rozvoji československého zdravotnictví, čímž ukazovalo na konkrétních případech (opět u všech tří částí – Přerovsko, Prostějovsko a Kroměřížsko).

Z hospodářského odvětví přináší Volné slovo jen jednu informaci, a to ze státní sféry o počtu úředníků na ONV Kroměříž²⁸⁸. Zde opět dochází ke chvále správního aparátu za snížení zaměstnanců ze 103 na 82, čímž se šetří peníze.

Největší část ze sedmnácti zpráv z Kroměřížska činí kultura, a to v pěti případech. Toto číslo je způsobeno výstavou, jenž zde proběhla. Dočteme se například o důležitosti výstavy²⁸⁹ pro chovatele, o úspěších jenž se představují na této výstavě apod. Další kulturní akci z Kroměřížska se staly Národopisné slavnosti a oslavy stého výročí Kroměřížského ústavodárného sněmu z roku 1848. Další velkou událostí v tomto období se stal sjezd legionářů na kterém vystoupil dokonce ministr národní obrany generál Ludvík Svoboda.

Opět jak u Přerovska se z oblasti policejní práce, zde se nejedná o trestný čin, ale o nehodu automobilu s vlakem na železničním přejezdu²⁹⁰, při kterém zahynuli tři lidé. Volné slovo reflektuje tímto způsobem zpráv aktuální dění na Olomoucku.

²⁸⁷ Tedy z roku 1947.

²⁸⁸ Kroměřížské ONV snižuje počet zaměstnanců. *Volné slovo*. 16.1.1948, 13, s.2.

²⁸⁹ Hanácký rok na kroměřížské výstavě. *Volné slovo*. 29.1.1948, 24, s. 2.

²⁹⁰ Nehoda na železničním přejezdu u Kroměříže. *Volné slovo*. 13.1.1948, 10, s.2.

5.5. Severní Morava²⁹¹

Oblast severně od Olomouce, tedy okresy Šumperk, Rýmařov, Moravský Beroun, Šternberk, Záhřeb a Jeseník pojalo Volné slovo odlišně od ostatních okresů typu Přerovska, Kroměřížska a Prostějovska. Severní části kraje spojilo do jednotné oblasti, jenž nazvalo severní Morava. Velikost této oblasti je přímo úměrná i počtu článků, jenž převyšuje ostatní části Olomoucka²⁹², a to deset textů za pozorované období. Počet článků (27) zařazuje severní Moravu na druhé místo za Olomoucí (78) a před Přerov (17). Číslo dvacet sedm musíme, ale rozdělit do více okresů, takže ve srovnání z velikostí ostatních regionů²⁹³ Volného slova je počet článků věnovaných těmto okresům poměrně malý.

Hlavní události, jenž postihla severní Moravu, se staly lednové povodně. Rozvodněná řeka Morava škodila hlavně na Zábřežsku. Volné slovo ve článku s názvem *Hrozivé zátopy na severní Moravě*²⁹⁴ spojovalo více přírodních katastrof do jednoho textu. Ačkoliv dle názvu se dá předpokládat množství informací o přírodním neštěstí z Olomoucka, ale bylo tomu spíš na opak. Olomoucku se věnovala jen první třetina článku, zbytek se zabýval stavem řeky Labe a třetí část dokonce celou Evropou a přímo situací v Londýně.

Druhým větším tématickým okruhem severní Moravy se stalo dosídlování pohraničních oblastí. Odsun Němců z Československa se protáhl až do roku 1948. Tři roky po válce ještě žili v některých oblastech Němci, a to hlavně lidé důležití pro průmysl např.: na Rýmařovsku bylo stále 600 němců, kteří zde pracovali. Volné slovo informuje do jaké míry se podařilo „zalepit“ vzniklou díru po německém obyvatelstvu²⁹⁵. Velké problémy s doplněním stavu obyvatelstva měl podle Volného slova hlavně okres Moravský Beroun, kde převážnou většinu předválečného osídlení tvořila německá národnost.

²⁹¹ Severní Moravou je ve Volném slově myšlena severní část Olomoucka, nikoliv dnešní Moravskoslezský kraj.

²⁹² Až na samotné město Olomouc.

²⁹³ Slovo region, zde zastupuje Kroměřížsko, Prostějovsko a Přerovsko

²⁹⁴ *Hrozivé zátopy na severní Moravě. Volné slovo.* 16.1.1948, 13, s.1.

²⁹⁵ *Další reemigranti na severní Moravu. Volné slovo.* 8.1.1948, 6, s.4.

V rámci osídlování se zabýval národně socialistický tisk také tzv. reemigrací – tedy návratem československých emigrantů domů. Tento jev noviny spojují hlavně se Šumperskem²⁹⁶.

I v tématickém okruhu severní Morava se dočteme o místním stavebním ruchu. Leden se stal měsícem rekapitulací za rok 1947. Například ve Šternberku²⁹⁷ se pracovalo na třiceti přestavbách a novo stavbách. Čímž opět názorně ukazalo *Volné slovo* pokrok v jednotlivých částech kraje. Z plánů na rok 1948 noviny zdůrazňovaly novou sušárnu brambor v Kopřivné nebo Hanušovicích.

I pro severní Moravu platí to co pro ostatní části kraje, tedy publikování aktuálních zpráv s kriminální (pikantnost pro čtenáře) tematikou. Pro tuto oblast se takovou událostí v pozorované době stal pokus o trojnásobnou vraždu.

Severní Morava dle počtu článků byla ve *Volném slovu* spíše opomíjena, když jak již výše zmiňuji vezmeme v potaz geografickou velikost oblasti. Zajímavost témat z této části kraje určuje německý charakter původních obyvatel a následně přírodní katastrofa.

²⁹⁶ Další reemigranti na severní Moravu. *Volné slovo*. 8.1.1948, 6, s.4.

²⁹⁷ Stavby a přestavby ve Šternberku. *Volné slovo*. 20.1.1948, 16, s. 4.

6. Volné slovo a v porovnání se Svobodným slovem

ČSNS, druhá nejsilnější strana v Československu, měla novinovou tradici již z doby první republiky. Celostátním periodikem národních socialistů bylo původně České slovo, které se po 2. světové válce přejmenovalo na Svobodné slovo. Tyto noviny se staly kmenovým periodikem pro národně socialistické regionální mutace typu Volné slovo na Olomoucku nebo Nové slovo na Ostravsku. V této kapitole bych se zaměřil na vliv kmenového Svobodného slova na Olomoucko a jeho Volné slovo.

Svobodné i Volné slovo spojovala kromě společné grafické úpravy také společná cena 1,50 Kč. Již z výše popsané sestavy témat Volného slova jsem předpokládal blízké sepjetí obou periodik co do přebírání článků. Tedy hlavně ve směru ze Svobodného slova k Volnému slovu. Obzvláště vysokým počtem textů týkajících se zahraničních témat. Tento původní předpoklad se po prozkoumání obou novin z období ledna a února 1948 ukázal jako naprosto špatný.

V obou periodikách se samozřejmě setkáme se stejnými tématy, obzvláště na celostátní úrovni, ale většinou si tato témata Volné slovo zpracovává samo a nepřejímá články Svobodného slova k dané události. Články, které byly přejaty se většinou týkaly velkých afér jako textil, ale i zde se jedná jen o část, ve většině si vytváří Volné slovo vlastní text. Shodný text nalezneme i u Drtinova projevu parlamentu na téma Krčmaňské aféry. Zde se Volné slovo rozchází od Svobodného jiným grafickým pojetím.

Volné slovo převážně přejímalo články reflektující postoj komunistů a komunistického tisku. Tedy například kritiku ministra Drtiny od Rudolfa Slánského za postup státního zastupitelství v krabičkovém atentátu. Podobně se staví oboje noviny ke konkurenčnímu Rudému právu.

Dokonce ani zahraniční zprávy se v obou periodikách nedublují. Regionální Volné slovo informuje ve většině případů o stejných událostech rozdílnými články od Svobodného slova. U zvláštních světových událostí jako například atentát na Gándhího nebo u projevení důvěry Schumanově vládě se ve Volném slovu otiskly jen zkrácené texty z celostátních novin.

Podobná praxe přetrvala i do období vrcholné vládní krize, jež vyvrcholila 25. února 1948. Volné slovo se k událostem vyjadřuje vlastními texty,

přesně řečeno pohled na události je u obou periodik stejný – národně socialistické noviny, ale zpracování se odlišuje.

Po srovnání obou periodik se jasně ukazuje nadregionální náplň Volného slova, regionálního tisku Olomoucka. Velký počet celostátních a zahraničních témat je neobvyklé pro místně profilované noviny. Také značné odlišení od kmenových novin činí z regionální mutace Volné slovo, prakticky samostatné a na Svobodném slovu nezávislé periodikum.

7.Závěr:

Ve své práci jsem se věnoval olomouckému regionálnímu tisku z počátku roku 1948. Již v úvodu jsem si vytýčil za cíl zjistit jak reflektovalo Volné slovo dění v této přelomové době a jak přistupovalo k jednotlivým tématům či tématickým okruhům.

K práci jsem přistupoval s předpokladem, že Volné slovo je olomoucká regionální mutace celostátního Svobodného slova, a tudíž že značnou část jeho produkce přebírá, hlavně zahraniční témata. To se mi ale nepotvrdilo a při srovnání obou deníků jsem dospěl k závěrům – autonomního postavení Volného slova v rámci národně socialistických periodik. Jednotlivé články k celostátním i zahraničním událostem byly většinou odlišně zpracovány a k přebírání docházelo většinou jen v případech zpravodajství z parlamentu.

Jedním z nejdůležitějších cílů mé práce mělo být zjištění jakých témat si Volné slovo ve zkoumané době všímalo. V práci jsem je rozdělil do tří hlavních okruhů – zahraniční, celostátní a regionální.

Velký prostor v tomto regionálním tisku je dán zahraničním tématům, obzvláště zprávám z USA, Německa a SSSR. Ve Volném slově se neobjevovaly jen nejdůležitější světové události, ale přinášelo také zajímavosti ze světa, které neměly přímý vliv na dění doma. Sovětský svaz i USA představuje tento deník jako největší československé spojence. Na dění ve východní a jižní Evropě, tedy v Bulharsku, Rumunsku a Řecku ilustruje Volné slovo snahu komunistů o převzetí moci. Zároveň zmiňuje vliv SSSR v těchto zemích, který olomoucký deník explicitně nekritizuje. Toto zjištění bylo dle původní hypotézy ryze regionálního charakteru Volného slova překvapivé.

Děni v Československu se týkala většina článků ve Volném slově. Zde je již patrný postoj deníku ke KSČ. V období od 1. ledna do 18. února poukazují na názor na komunisty hlavně články týkající se jakkoliv voleb nebo zemědělství.

Snaha národních socialistů získat voliče i přes svůj tisk je patrná ve všech článcích, které psali vedoucí představitelé ČSNS. Pro oblast Olomoucka se ve Volném slově objevila národně socialistická volební strategie zaměřena

přímo na zemědělcce. Opakovaně se v článcích Petra Zenkla nebo Ladislava Kameníčka objevují varování proti plánům komunistů na kolektivizaci půdy.

Tato část odpovídá i na můj další cíl, a to na vliv Hané jako zemědělské oblasti na regionální tisk. Zemědělství se ve Volném slově stalo jedním z nosných témat, ale ne v regionální části, nýbrž na celostátní úrovni. Toto téma pro tisk navíc ztrahativnil krajský sjezd zemědělců do Olomouce na kterém vystoupili představitelé ČSNS.

Od 18. února se Volné slovo zaměřuje na vzniklou vládní krizi a na poměry v SNB. Toto téma se stává až do 25. února hlavním. Obviňování komunistů za tuto situaci a za snahu o získání moci nad Československem se v této době stupňuje. Zároveň ČSNS sama sebe ve Volném slově staví do role jakési hráze proti komunistickému režimu. Informace z „únorových dnů“ přináší tento deník spíš z politické roviny, nezmiňují se zde žádné demonstrace v Praze ani nic podobného, čistě jen dění na vládě a na Hradě. Což kopíruje i postoj samotné ČSNS, která v tomto období na rozdíl od KSČ nepořádala demonstrace ani jiné projevy odporu vůči komunistům.

Třetí tematickou kategorií se stal region, kterému se Volné slovo věnuje celkově nejméně. Články se většinou zabývají místním kulturním děním nebo stavebnictvím. Místní zprávy, vyjma krajského zemědělského sjezdu jsou spíše zkratkovité a pro Volné slovo doprovodné. Olomouckých reakcí na vládní krizi a blížící se převratu si národně socialistický tisk nevšímá.

Celkový obraz pozorované doby skrze Volné slovo je zkršen národně socialistickým přístupem obzvláště v tématu zemědělství. Jehož využívá ČSNS v předvolebním boji proti KSČ. Volné slovo několikrát přímo oslovuje zemědělcce z Olomoucka a apeluje na jejich vztah k půdě. Regionální ráz deníku narušuje velký počet zpráv ze zahraničí a celostátního významu.

Zdroje:**Prameny:**

Svobodné slovo : ústřední orgán čs. strany národně socialistické. Praha : Ústřední výkonný výbor čs. strany národně socialistické, 1948

Volné slovo: Župní výk. výbor čsl. strany národně socialistické v Olomouci, Olomouc 1948

Literatura:

Bartoš, J.-Kovářová, S.: *Paměti obce Krčmaň*, Obecní úřad Krčmaň, Olomouc 2002, 68.s. ISBN

Čapka,F.: *Dějiny Moravy v datech*, CERM, Brno 2001, 216s. ISBN 80-72042-19-X

Československý průmysl 1948, Ústřední svaz československého průmyslu, Praha 1950, 171s.

Čejka, M.: *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Centrum strategických studií, Brno 2005, 321s. ISBN 80-903333-9-7

Frolec,I. a kol.: *Zemědělství na rozcestí 1945-1948*, Kiramo, Brno 1998, 215s. ISBN 80-86185-03-6

Fusero, C.: *Postavy a osudy: Gándhí*, Obzor, Bratislava 1990, 427s. ISBN 80-215-0076-X

Chapman, C.: *Či je země zaslíbená*, Volvo Globator, Praha 2002, 322s. ISBN 80-7207-507-1

Kaplan, K.: *Československo v poválečné době*, Karolinum, Praha 2004, 407s. ISBN 80-246-0655-0

Kaplan, K.: *Poslední rok prezidenta*, Doplněk, Praha 1993, 174s. ISBN 80-85270-18-8

Kaplan, K. a kol.: *Československo a Marshallův plán: Sborník dokumentů*, Ústav pro soudobé dějiny, Praha 1992, 131s. ISBN 80-85270-02-1

Kaplan,K.- Špiritová, A.: *ČSR a SSSR 1945-1948*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno 1996, 540s. ISBN 80-85765-92-6

Kosatík,P. – Kolář, M.: *Jan Masaryk – pravdivý příběh*, Mladá fronta, Praha 2009, 353s. ISBN 978-80-204-2045-9

- Kozlová, L. – Kubelová, V.: *Jak psát bakalářskou práci*, jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice 2009, 55s. ISBN 978-80-7394-155-0
- Luža, R.: *Odsun*, Naše cesta, Vídeň 1952, 56s.
- Novák, J.- Vančura, J.: *Vítězství? Pracujícího lidu?*, Práce, Praha 1990, ISBN 80-208-0051-4
- Pejskar, J.: *Od boje proti komunistům ke kolaboraci*, Fallbrook, 1992, 93s.
- Průcha, V. a kol.: *Hospodářské dějiny Československa*, Nakladatelství Svoboda, Praha Nakladatelství Svoboda, 530s. ISBN 25-106-74
- Půlpán, K.: *Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990*, Institut ekonomických věd FSV UK, Praha 1993, 302s. ISBN 80-70667-85-0
- Veselý, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*, Nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2007, 606s. ISBN 978-80-73800-18-5
- Veber, V.: *Osudové únorové dny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, str. 89 ISBN 978-80-7106-941-6
- Voght, M. a kol.: *Kronika 20. století*, Fortuna, vyd. 1. Praha 1995, 1568 s. ISBN 80-7321-039-8
- Vožda, G.: *Okres Přerov*, Profil, Opava 1988, 148s.
- Weber, H.: *Dějiny NDR*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, 439s. ISBN 80-7106-558-7
- Zeman, Z.: *Edvard Beneš – politický životopis*, Mladá fronta, Praha 2009, 444s. ISBN 978-80-204-2062-6
- Zenkl, P.: *Mozaika vzpomínek*, Centrum pro československá exilová studia Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 1997, 208s. ISBN 80-900965-4-9